

ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN TÜRKMENİSTAN'IN DAİMÎ TARAFSIZLIK STATÜSÜ

*Yrd. Doç. Dr. Süleyman Sırrı TERZİOĞLU**

GİRİŞ

Sovyetler Birliğinin dağılma sürecinde, Birliği oluşturan devletler önce egemenliklerini daha sonra ise bağımsızlıklarını ilân ettiler. 1991 yılı sonu itibariyle Sovyetler Birliğinin yerini, yeni bağımsız devletler aldı. Türkmenistan, dağılma gerçekleşinceye kadar, Birliğin federe bir devleti olarak varlığını sürdürdü. Dağılma sürecinde, Türkmenistan da diğer federe birimler gibi, önce egemenliğini daha sonra bağımsızlığını ilân etti. Bununla birlikte Sovyetler Birliği dönemindeki Rus etkisi, dağılmadan sonra da devam etmekteydi. Rusya, yayımladığı askerî doktrinde eski Birlik cumhuriyetlerini, bu bağlamda Orta Asya'yı da arka bahçesi görme eğilimindeydi. Muhtemelen Türkmenistan, Soğuk Savaşın sona erdiği, ancak yeni çıkar çatışmalarına sahne olabilecek bir coğrafyada, varlığını koruyabilmek için daimî tarafsızlık siyasetini bir dış politika aracı olarak benimsedi. Bu yönde de gerekli hukukî zemini oluşturdu ve dış politikada da daimî tarafsızlık çerçevesinde hareket etmeye gayret gösterdi.

Bununla birlikte uluslararası hukuktaki gelişmeler, geleneksel daimî tarafsızlık statüsüne de yansımıştı. Özellikle Milletler Cemiyeti ve daha sonra Birleşmiş Milletler sisteminin, tarafsızlıkla, bu bağlamda da daimî tarafsızlık statüsü ile bağdaşır bağdaşmayacağı, andlaşmaya dayalı olmayan, diğer bir ifade ile tek taraflı daimî tarafsızlık ilânlarının gerçek anlamda bu statüyü sağlayıp sağlamadığı gibi meseleler ortaya çıktı. Biz bu çalışma-

* Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı

mızda öncelikle varlığını koruduğunu düşündüğümüz daimî tarafsızlık kavramını ele alarak, öğretilerde adı geçen daimî tarafsız devletlere yer vereceğiz. Daha sonra ise Türkmenistan'ın tek taraflı olarak ilân ettiği daimî tarafsızlık statüsünü ve özelliklerini değerlendireceğiz.

1. Tarafsızlık Kavramı

a. Geçici Tarafsızlık

Uluslararası hukukta tarafsızlık kavramı, *geçici tarafsızlık* (*occasional neutrality*)¹ ve *daimî tarafsızlık* (*permanent neutrality*) olmak üzere iki türdür². *Geçici Tarafsızlık*, savaşanlar tarafından tanınan ve savaşanlara karşı

¹ Veya yalnızca *tarafsızlık* (*neutrality*).

² Zeki Mesud Alsan, **Yeni Devletler Hukuku, 2. Cilt, (Milletlerarası Camiinin Düzenlenmesi)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1951, s. 462 (Bundan sonra “**2. Cilt**” olarak kısaltılacaktır). Bu iki tür tarafsızlığa üçüncü bir tür olarak *geleneksel tarafsızlığın* (*conventional neutrality*) ilâve edildiği görülmektedir. Geleneksel tarafsızlık, bir uluslararası hukukî temeli olmaksızın dış politikalarını tarafsız olarak nitelendiren devletler tarafından takip edilen bir tarafsızlıktır. Bu devletler uygulamada tarafsız bir davranış biçimi sergilemekle birlikte, uluslararası hukuka göre kendilerini daimî tarafsızlık statüsüne sokacak bir yükümlülük üstlenmezler. “Neutral States”, **International Encyclopedia of the Social Sciences**, <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045301743.html>. Geleneksel tarafsızlığın hukukî etkileri, daimî tarafsızlığa benzemekle birlikte belirli hak ve yükümlülükler söz konusu değildir. İsveç, Finlandiya, İrlanda gibi bazı Avrupa devletleri, bu tür tarafsızlığa örnek olarak gösterilebilir. Rudolf L. **Bindschedler**, “Permanent Neutrality of States”, **Encyclopedia of Public International Law, Cilt 4, Use of Force, War and Neutrality, Peace Treaties (N-Z)**, Editör: R. Bernhardt, Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1982, s. 133 (Bundan sonra “**Permanent**” olarak kısaltılacaktır). Bu tür tarafsızlık *de facto* (*olgusal*) *tarafsızlık* olarak da nitelendirilmektedir. Bkz. Hüseyin **Pazarıcı**, **Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap**, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 94 (Bundan sonra “**2. Kitap**” olarak kısaltılacaktır). Bununla birlikte Finlandiya'nın tarafsızlığında bazı hukuksal unsurların bulunduğu görüşü de vardır. Finlandiya'nın tarafsızlığı hakkında bilgi için bkz. Brian F. **Havel**, “An International Law Institution in Crisis: Rethinking Permanent Neutrality”, **Ohio State Law Journal**, Vol. 61, 2000, s. 210 vd.

üçüncü devletler tarafından kabul edilen yansızlık tutumudur ki bu tutum yansız devletler ile savaşılanlar arasında hak ve yükümlülükler meydana getirir³. Bu statüde olan devlet, *tarafsız devlet* olarak isimlendirilir. Dolayısıyla geçici tarafsızlığın ön şartı, bir savaşın varlığıdır⁴ ve bu statü sadece devam eden bir savaş süresince söz konusudur⁵. Diğer bir ifadeyle savaş sırasında bir devletin yansız kalacağını açıklaması, geçici nitelikteki bir tarafsızlıktır⁶. Geçici tarafsızlık, devletin kendi iradesi ile seçtiği ve yine kendi iradesi ile değiştirebileceği hukukî bir statü olduğu için⁷, siyâsî bir tercih söz konusudur.⁸ Bu bakımdan geçici tarafsızlık tek taraflı bir tasarrufa dayanır ve geçici tarafsızlığını ilân eden devlet bunu geri alabilir⁹.

Geçici, yani savaş sırasındaki tarafsızlıkta, tarafsız devlet ile savaşılan devletler ya da diğer tarafsız devletler arasında barış zamanı uluslararası hukuk kuralları uygulanır. Bu anlamdaki tarafsızlık hukukunun, tarafsızlık statüsünü elde eden devlete aynı zamanda yükümlülük getiren iki temel ilkesi vardır. Bu ilkelerden ilki *çekimsiz kalmadır* ki tarafsız devletin savaşa katılmamasını ifade eder. İkinci ilke, tarafsız devletin savaşılan devletler arasında taraf tutmaması ve tam bir eşitlik içinde davranması gerektiğini ifade eden *fark gözetmemedir*. Savaş zamanındaki geçici tarafsızlık hukuku, 2. La Haye Barış Konferansında akdedilen diğer La Haye sözleşmelerindeki

³ L. Oppenheim, **International Law, Vol. II: War and Neutrality**, 2. Baskı, Londra 1912, s. 361.

⁴ Rudolf L. Bindschedler, "Neutrality, Concept and General Rules", **Encyclopedia of Public International Law, Cilt 4, Use of Force, War and Neutrality, Peace Treaties (N-Z)**, Editör: R. Bernhardt, Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1982, s. 10.

⁵ Boleslaw A. Boczek, **International Law, A Dictionary**, Lanham, Scarecrow Press, 2005, s. 89.

⁶ İlyas Doğan, **Devletler Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara 2008, s. 248.

⁷ Sevin Toluner, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977, s. 494.

⁸ Enver Bozkurt-Akif Kütükçü-Yasin Poyraz, **Devletler Hukuku**, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2012, s. 99.

⁹ Hamza Eroğlu, **Devletler Umumi Hukuku El Kitabı**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara 1979, s. 117.

tarafsızlığa ilişkin hükümlerin yanı sıra, esas olarak, 18 Ekim 1907 tarihli **Kara Savaşında Tarafsız Güçlerin ve Kişilerin Hakları ve Görevlerine İlişkin V Nolu La Haye Sözleşmesi** ve **Deniz Savaşında Tarafsız Güçlerin Hakları ve Görevlerine İlişkin XIII Nolu La Haye Sözleşmesi** ile düzenlenmiştir¹⁰. Tarafsızlık hukuku bu kodifikasyondan sonra yenilenmemiştir. 1949 Cenevre Sözleşmelerinde ve 1977 tarihli I Nolu Ek Protokolde yer alan tarafsız devletlere ilişkin hükümler, temelde tarafsızlık hukukunu değiştirmemiştir¹¹. Tarafsızlık hakkı, AGİK çerçevesinde 1975 tarihli **Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konusundaki Helsinki Konferansı Nihai Senedi**¹² ve 1983 tarihli **Madrid Toplantısı Kapanış Belgesi**¹³ ile de teyit edildi. Benzer şekilde bağlayıcı gücü olmasa da 1994 tarihli **Denizdeki Silâhlı Çatışmalara Uygulanabilir Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabında**¹⁴ da tarafsız devletlere ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Öğretide özellikle daha önce Milletler Cemiyeti sisteminin doğması, daha sonra ise BM Şartının yürürlüğe girmesi ve getirdiği kolektif güvenlik sisteminin ortaya çıkmasından sonra, tarafsızlık kavramının pratik anlamda bir önemi kalmadığı ileri sürülmüştür¹⁵. Bu görüşe göre, uluslararası hukukun savaşı yasaklamadığı, devletlere savaş yetkisini tanıdığı çağlarda, tarafsızlığı kabul etmenin bir mantığı olabilirdi. Oysa bugün evrensel düzeyde BM Şartı ile savaş bir yetki olmaktan çıkmış, tehdit veya kuvvet kullanımı yasaklanmıştır. Böylece tarafsızlık kavramı ve durumu ortadan kalkmıştır. Ayrıca geleneksel savaş dışında, tarafsızlık hukukunun uygulanamayacağı iç

¹⁰ Bkz. Ayşe Nur **Tütüncü**, **İnsancıl Hukuka Giriş**, Beta Yayınları, İstanbul 2006, s. 70 vd. **Toluner**, s. 493; Hüseyin **Pazarıcı**, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 4. **Kitap**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 167 vd. (Bundan sonra “4. **Kitap**” olarak kısaltılacaktır); **Alsan**, 2. Cilt, s. 461 vd.

¹¹ A. Füsün **Arsava**, “İsviçre'nin Tarafsızlık Statüsü Işığında AB Üyeliğine Bakış”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XI, Sayı 1-2, 2007, s. 530.

¹² Bkz. *I. Egemen Eşitlik, Egemenlikte Mündemiç Olan Haklara Saygı*

¹³ Bkz. *Avrupa'da Güvenliğe İlişkin Sorunlar, İlkeler*

¹⁴ İngilizce metin için bkz. *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea*, <http://www.icrc.org/ihl/INTRO/560>

¹⁵ Bu konudaki tartışmalar için bkz. **Alsan**, 2. Cilt, s. 462; **Pazarıcı**, 4. Kitap, s. 168; **Toluner**, s. 494, dipnot 45; **Arsava**, s. 530.

savaş, kurtuluş savaşı, terörist saldırılar gibi başka silâhlı çatışma türleri de ortaya çıkmıştır.

Aksi görüşe göre ise gerek Milletler Cemiyeti gerekse BM düzeni çerçevesinde haklarında olumsuz kararlar alınan devletlere yardım edilmesi ya da yanlarında yer alınmasının yasaklanmasına rağmen, bu tür devletlere karşı otomatik olarak kuvvet kullanılması yükümlülüğü öngörülmemiştir ve bazı durumlarda takdir yetkisi devletlere bırakılmıştır. Dolayısıyla kolektif kuvvet kullanma eylemine katılmayan devletlerin, savaşan devletler arasında tarafsızlık hukukunu uygulaması günümüzde olanaklı bulunmaktadır. Uygulama da bu yönde gelişmiştir¹⁶.

Kanımızca da, tarafsızlık ve bu çerçevede daimî tarafsızlık, tamamen ortan kalkmış kurumlar olarak değerlendirilemez. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi, BM Şartı sonrası 1949 Cenevre Sözleşmelerinde, 1977 tarihli I Nolu Ek Protokolde, AGİK çerçevesinde Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konusundaki Helsinki Konferansı Nihai Senedi ve Madrid Toplantısı Kapanış Belgesinde, bağlayıcı bir değeri olmasa da Denizdeki Silâhlı Çatışmalara Uygulanabilir Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabında da tarafsızlık hakkı tanınarak, tarafsız devletlere ilişkin hükümler yer almıştır.

Uygulama açısından baktığımızda daimî tarafsızlığı ilân eden Avusturya örneğinde olduğu gibi çeşitli devletlerin tarafsızlıklarını ya da daimî tarafsızlıklarını ilân etmelerinden sonra, BM üyeliğine kabul edildiklerini görmekteyiz. Ayrıca Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün bir BM Genel Kurulu kararı¹⁷ ile tanındığını görmekteyiz.

Bunun yanında kolektif güvenlik sisteminin çalışmaması, örneğin Güvenlik Konseyinin saldırganı belirleyememesi veya Konsey üyelerinin bu konuda uzlaşamaları durumunda tarafsızlık önem kazanacaktır.

b. Daimî Tarafsızlık

Daimî tarafsızlık ise tarafsızlık statüsüne konulan devletin savaşmamak, çıkan savaşa katılmamak, taraf tutmamak yükümlülüğü ile diğer

¹⁶ Pazarıcı, 4. Kitap, s. 168.

¹⁷ **Permanent Neutrality of Turkmenistan**, A/Res/50/80, 12 Aralık 1995.

devletlerin bu statüyü güvence altına almak veya en azından saygı göstereceğini taahhüt etmek yönündeki beyanlarının bir uluslararası andlaşma aracılığı ile somutlaşmasıdır¹⁸. Geçici tarafsızlık sadece bir savaş zamanı kavramı olduğu halde, daimî tarafsızlık hem savaş, hem de barış zamanı statüsü ve kavramıdır. Daimî tarafsız devlet, savaş zamanında da barış zamanında da tarafsızlığını korur¹⁹.

Daimî tarafsızlık statüsünden kaynaklanan hak ve yükümlülüklerin dışında, savaş durumundaki geçici tarafsızlığın gerektirdiği hak ve yükümlülükler, daimî tarafsız devlet bakımından da geçerlidir²⁰. Yukarıda da ifade edildiği gibi, geçici tarafsızlığı kodifiye eden uluslararası düzenlemelerin varlığına karşılık, daimî tarafsızlığa ilişkin kuralları hüküm altına alan genel bir düzenleme mevcut değildir. Daimî tarafsızlığa ilişkin ilkelere, (örneğin İsviçre, Avusturya gibi) belirli devletlerin daimî tarafsızlığı konusundaki düzenlemelerden yola çıkılarak ulaşılmaya çalışılmaktadır²¹. Diğer bir ifadeyle, savaş zamanında daimî tarafsız devlet, geçici tarafsız devletlerin uymakla yükümlü olduğu kurallara tâbiyen, barış zamanında münhasıran kendisi için geçerli olan düzenlemelerdeki kurallara bağlıdır. Her devlet için ayrı düzenleme söz konusu olmasına rağmen, bu düzenlemelerden yola çıkarak barış zamanında daimî tarafsız devletlere ilişkin genel nitelikli birtakım kurallara ulaşmak mümkündür.

2. Daimî Tarafsızlık Statüsünün Elde Edilmesi

a. Genel Olarak

Tanımından da anlaşılabilceği gibi daimî tarafsızlıkta, ilgili devletin akdî bir işlemle daimî tarafsızlık statüsü altına konulması ve bu statünün teminat altına alınması gerekmektedir. Bu yüzden uluslararası andlaşmalarda

¹⁸ Serap Akipek, “İkinci Dünya Savaşı’nda İzlediği Mülteci, Ticaret ve Maliye Politikaları Bakımından İsviçre’nin Tarafsızlığı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 50, Sayı 1, 2001, s. 12.

¹⁹ Mehmet Gönübol, **Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, 4. Baskı, Atilla Kitabevi, Ankara 1993, s. 74.

²⁰ **Alsan**, 2. Cilt, s. 462.

²¹ **Arsava**, s. 531.

daimî tarafsız devleti ifade etmek için *tarafsızlaştırılmış devlet (neutralized state)* ifadesinin kullanıldığı görülmektedir²².

Daimî tarafsızlık statüsü İsviçre, Lüksemburg, Belçika örneklerinde olduğu gibi, ilk ortaya çıkışı itibariyle geleneksel olarak andlaşmalar yoluyla tesis edilmiştir. Daimî tarafsızlık konusundaki andlaşmaların özelliği, açık uçlu olması, tüm zamanlar için akdedilmiş olması ve bir veya birkaç savaş dönemi için olmamasıdır. Andlaşmadaki bu özellikler, tarafsızlık statüsüne süreklilik niteliği kazandırmaktadır.

Fakat bu statünün daha sonraki süreçte tek taraflı devlet bildirisi, anayasa ya da diğer iç hukuk belgelerinin diğer devletler tarafından sonradan tanınması ve desteklenmesi suretiyle doğması, başka bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Daimî tarafsızlığın tek taraflı devlet bildirisine veya iç hukuk işlemine dayanması durumunda, diğer devletlerin bu tarafsızlığı kabul etmesi ve hatta daha da öte bu statüyü garanti eden bazı devletlerin bulunması halinde bu tarafsızlık bir önem kazanacaktır. Bununla birlikte tek taraflı bir bildirin, daimî tarafsızlık tesis edebileceğini kabul etmeyen bazı yazarlar vardır. Bu yazarlar, tarafsızlık bildirisinin hukukî bir etkiye sahip olmadığını ve bu bildirin diğer devletleri ve de bildiriye ilân eden devletin kendisini bağlamayacağını düşünmektedirler. Diğer bir ifade ile daimî tarafsızlık tek taraflı bir bildiriden doğmaz, tam tersine çok taraflı bir uluslararası belgeden kaynaklanmalıdır²³. Örneğin Alsan'a göre bir devlet tek taraflı olarak kendini daimî tarafsızlık devlet statüsüne koyamaz. Uluslararası hukuk açısından bu statüden bahsedebilmek için büyük devletlerin katıldığı bir andlaşmaya ihtiyaç vardır²⁴.

²² Stephan Verosta, "Neutralization", **Encyclopedia of Public International Law, Cilt 4, Use of Force, War and Neutrality, Peace Treaties (N-Z)**, Editör: R. Bernhardt, Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1982, s. 31

²³ Marcell Horváth, "The controversial questions of permanent neutrality in the case of the Panama Canal", **Miskolc Journal of International Law**, Vol 7. (2010), No. 1, s. 92.

²⁴ Zeki Mesud Alsan, **Yeni Devletler Hukuku, 1. Cilt, (Prensipler-Şahıslar)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1955, s. 404 (Bundan sonra "1. Cilt" olarak kısaltılacaktır).

Teminata dayalı daimî tarafsızlık statüsü, söz konusu devletin tamamen egemen iradesi ile tercih ettiği bir durum olmadığı için, teminatçı devletlerin onayı ile değiştirilebilir²⁵. Bu yüzden de daimî tarafsız devlet, istediğinde tarafsızlığından vazgeçme yönünde bir hukukî ehliyetten de yoksundur²⁶. Bu görüşün temel dayanak noktalarından birisi, tek taraflı ilân edilen tarafsızlığın, sadece moral bir değer olarak gönüllü kabul edilen bir siyaset olduğu iddiasıdır. Tek taraflı olarak daimî tarafsızlığını ilân eden devletler, büyük devletlerin desteklemediği bu statülerine saygıyı sağlamada başarılı olamazlar²⁷.

Kanımızca sadece çok taraflı bir uluslararası andlaşma ile değil Laos ve Avusturya örneğinde olduğu gibi tek taraflı işlemlerin ve bunların tanınmasının söz konusu olduğu paralel uluslararası işlemlerle de bu statüye girilmesi mümkündür. Dolayısıyla daimî tarafsızlık rejimi, İsviçre örneğinde olduğu gibi bir *andlaşma* ile kurulabileceği gibi, Laos örneğinde olduğu gibi *ilgili devletin tek taraflı bildirisi* ya da Avusturya'nın çıkardığı anayasal nitelikteki tarafsızlık kanunu gibi *ilgili devletin herhangi bir hukukî işleminin diğer devletlerce kabulü* ile doğabilir²⁸. Bu çerçevede Avusturya ve Laos tarafından yapılan tarafsızlık bildirimleri, tek başına anlamlı uluslararası hukuk belgeleri olarak kabul edilmemektedir. Her iki bildiri de çok taraflı taahhütlerle birleşmiştir. Örneğin Laos Bildirisi, diğer devletler tarafından resmen tanınmaya ve karşılıklı açık taahhütler yüklenilinceye kadar sadece Laos'un bir iç hukuk belgesi olarak kabul edilmiştir²⁹. Dolayısıyla bir devlet,

²⁵ Toluner, s. 494, dipnot 45.

²⁶ Akipek, s. 13, dipnot 10. Ancak daimî tarafsızlık statüsü, iki taraflı ya da çok taraflı ya da başka bir akdî ilişki ile kabul edilmişse, daimî tarafsız devlet bu andlaşmayı feshetme ya da andlaşmada tadile gitme yolunu deneyebilir. Surya P. Subedi, "Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community", *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 42, No. 2 (Apr., 1993), s. 242.

²⁷ Bengt Broms, "States", *International Law: Achievements and Prospects*, Editör: Mohammed Bedjaoui, UNESCO-M. Nijhoff Publishers, Paris-Dordrecht 1991, s. 55.

²⁸ Pazarıcı, 2. Kitap, s. 94.

²⁹ Alfred P. Rubin, "The International Legal Effects of Unilateral Declarations", *The American Journal of International Law (AJIL)*, Vol. 71, No. 1 (Jan., 1977), s.

geleneksel anlamda daimî tarafsızlık statüsüne ya bir andlaşma ya da bu amaçla yapılmış diğer hukukî işlemlerin, bu statüyü teminat altına alacak olan devletlerce tanınması yoluyla girer.

Daimî tarafsızlık statüsünün elde edilmesi ile ilgili diğer bir gelişme ise, diğer devletlerin hukukî tanınması ya da teminatı olmaksızın tek taraflı bir işlemle ilgili devletin bu statüsünü ilân etmesi olmuştur. 1983 yılında Kosta Rika, bir devlet başkanlığı kararı ile, 1994 yılında Moldova, Anayasası ile, 1995 yılında Türkmenistan Anayasası ve bir anayasal kanun ile bu statüyü ilân ve kabul etmişlerdir. Türkmenistan'ı diğer iki devletten farklılaştıran durum ise, söz konusu statünün bir BM Genel Kurulu kararı ile tanınmasıdır³⁰.

Bu örnekler bazı hukukî soruların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Öncelikle diğer devletlerin akdî bir ilişkiye dayalı olarak daimî tarafsızlık statüsünü teminat altına almamaları ya da en azından tanımamaları, bu statünün doğmasına engel midir? Diğer bir ifadeyle ilgili devlet, hukukî anlamda uluslararası bir tanıma ya da teminat olmadan bu statüyü elde edebilir mi? Bu soruya müspet cevap verirsek, bu yolla elde edilen daimî tarafsızlık statüsü, geçmişteki geleneksel örnekleriyle aynı hukukî etkiyi gösterecek midir? Başka bir sorun ise Türkmenistan örneğinde, BM Genel Kurulu kararının bu teminatı sağlayıp sağlamadığıdır³¹.

5. Ancak bu tür tek taraflı beyanların hukukî anlama sahip olabilecekleri, bununla birlikte Avusturya'nın tarafsızlığına ilişkin yükümlülüğünün, daimî tarafsızlık bildirisi yayımlama konusunda mutabakata vardığı SSCB ile akdî nitelikte olduğu ifade edilmektedir. Steven R. **Ratner**, "The Cambodia Settlement Agreements", **AJIL**, Vol. 87, No. 1 (Jan., 1993), s. 33, dipnot 197.

³⁰ Öğretide Vatikan Devletini de daimî tarafsız kabul eden yazarlar vardır. Buna göre 11 Şubat 1929 tarihli **Lateran Andlaşması** ile Vatikan Devletinin tarafsızlığı ve dokunulmazlığı da tesis edilmiştir (mad. 24/2). Bkz. **Bindschedler**, *Permanent*, s. 134; **Boczek**, s. 89; Hanspeter **Neuhold**, "Permanent Neutrality in Contemporary International Relations: A Comparative Perspective", **Irish Studies in International Affairs**, Vol. 1, No. 3, 1982, s. 13.

³¹ Bu meseleyi aşağıda Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü incelerken ele alacağız.

Kanımızca bir devlet, egemenlik hakkının doğal bir sonucu olarak münhasır yetkileri çerçevesinde, daimî tarafsızlık kanunları da dâhil olmak üzere kanun kabul edebilir, kendini daimî tarafsız devlet olarak nitelendirilir ve dış siyasetini bu yönde şekillendirebilir³². Diğer devletlerin bu statüyü ilân eden devletin bu yöndeki kararına karşı çıkmaya hakları yoktur. Nitekim üç devletin daimî tarafsızlık ilânına, somut olarak diğer devletlerden herhangi bir itiraz gelmediği gibi, bu kararları siyasî anlamda da desteklenmiştir. En azından bu şekilde daimî tarafsızlık ilânı somut bir olgu olarak karşımızda durmaktadır ve herhangi bir hukukî değer atfedilmemek suretiyle görmezden gelinemez³³. Dolayısıyla bize göre bir devlet, uluslararası bir tanıma ya da teminat olmadan da daimî tarafsızlık statüsünü kazanabilir. Daimî tarafsızlığın tanınması ya da teminatı, bu statünün varlığının bir şartı ya da kurucu unsurlarından birisi değildir. Tarafsızlığını tek taraflı bir tasarrufla tesis eden devletler, diğer devletler tarafından tanınmadan ya da teminat altına alınmaksızın da bu statüyü uygulayabilir³⁴.

İlk soruya müspet cevap verdikten sonra bu yolla elde edilen daimî tarafsızlığın hukukî sonuçları ortaya konulmalıdır. Bir devletin daimî tarafsızlık statüsü benimsemesi, egemenlik yetkisinin bir sonucu olsa da, bu statü

³² Zira aşağıda da ele alınacak olan Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığına ilişkin BM Genel Kurulu kararında da bu özgürlüğe atıf vardır: “Her devletin dış siyasetini, uluslararası hukukun ve Birleşmiş Milletler Örgütü Şartının amaç ve ilkelerine uygun olarak serbestçe belirleme egemen hakkını yeniden teyit ederek, ...”.

³³ Ancak unutulmamalıdır ki bir devletin tek taraflı hukuksal bir işlemle kendini daimî tarafsız ilân etmesi, de facto tarafsızlıktan ayrılır. Çünkü de facto tarafsızlıkta, ilgili devlet hukukî bir yükümlülük altına girmeksizin, dış siyasetinde tarafsızlık politikası güdeceğini beyan etmiştir. Yukarıdaki örneklerde ise tek taraflı hukukî işlemler söz konusudur.

³⁴ Ancak Çağırın'a göre “garanti”, daimî tarafsızlığın en temel unsurlarından birisidir. Zira garantinin olmaması halinde bir devletin tek başına egemenlik haklarını kısıtlaması düşünülemez. Karşılıklı hak ve yükümlülükleri içermeyen bir anlaşma yoksa, daimî tarafsızlık konusundaki bir bildiri, en fazla hukukî değeri olmayan politik bir jest anlamı taşır. Mehmet Emin Çağırın, **Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri**, Platin Yayınları, Ankara 2005, s. 113 (Bundan sonra “Tek Taraflı” olarak kısaltılacaktır).

özü itibariyle iç hukuktan ziyade bir uluslararası hukuk kavramıdır, uluslararası hukuk açısından sonuçları vardır ve bu yüzden de uluslararası hukuk ve diğer devletlere karşı hukukî bağlayıcılığı noktasında da değerlendirmek gerekmektedir.

Daha sonra da ele alınacağı üzere geleneksel anlamıyla daimî tarafsızlık statüsü, uluslararası hukuk açısından gerek bu statüye giren devlet, gerekse bu statüyü teminat altına alan devletler bakımında çeşitli yükümlülükler yüklemektedir. Bu açıdan daimî tarafsızlık statüsü gerek doğrudan anlaşma ile elde edilsin, gerekse tek taraflı bir işlemin tanınması yoluyla elde edilsin, sonuçta karşılıklı yükümlülükler doğuran akdî bir ilişkiye dayanmaktadır. Ancak sadece tek taraflı bir işlemle daimî tarafsızlık statüsünün ilân edilmesi ve bunun diğer devletlerce teminat altına alınmaması durumunda farklı hukukî sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

İlk olarak, bir devlet tek taraflı bir tasarrufuyla daimî tarafsız olduğunu ilân edebilir. Fakat bu işlemin sonuç doğurması sadece yapan devletin iradesine bağlı değildir³⁵. Dolayısıyla bir devletin tek taraflı olarak daimî tarafsız olma niyeti diğer devletler için özellikle barış zamanında konu ile ilgili yükümlülükler doğurmaz. Çünkü bu statü başka devletler tarafından hukukî sonuçları olan bir işlemle tanınmış veya teminat altına alınmış değildir. Bu yolla daimî tarafsızlığını ileri süren devlet, diğer devletlerin yükümlülüğünü ileri süremeyecektir³⁶. Bu işlemler, diğer devletler için, onlar tarafından tanındığı ana kadar bağlayıcı güce sahip değildir. Bununla birlikte savaş zamanında savaşan taraflar, belirli bir savaşta tarafsızlığını ilân eden devletlerin tarafsızlığına saygı göstermek yükümünde oldukları gibi, daimî tarafsız devletin tarafsızlığına da saygı göstermekle yükümlüdür³⁷.

İkinci olarak, diğer devletler açısından bir yükümlülük doğurmasa da bu tür dâhilî niyet beyanları, bunu kabul eden devlet için yükümlülükler yol

³⁵ Çağırın, Tek Taraflı, s. 112.

³⁶ Örneğin tarafsızlık statüsüne yönelik bir saldırı veya ihlâl olması durumunda, diğer devletlerin herhangi bir engelleme ve koruma yükümlülüğü yoktur.

³⁷ Örneğin Kara Savaşında Tarafsız Güçlerin ve Kişilerin Hakları ve Görevlerine İlişkin V Nolu La Haye Sözleşmesi, mad. 1-2.

açar. Daimî tarafsızlığı tek taraflı olarak tesis eden devletler, askerî bloklara girmeme, savaş zamanında savaş zamanındaki tarafsızlık konusundaki uluslararası andlaşmalar tarafından düzenlenen taahhütleri yerine getirme gibi yükümlülöklere riayet etmeyi taahhüt etmiş olurlar. Bununla birlikte, daimî tarafsızlığın teminatı konusundaki andlaşmanın aksine, böyle bir beyan her zaman geri alınabilir. Bu işlemlerin somut bir muhatabı yoktur, dolayısıyla geri alınmasını engelleyecek hukukî engel yoktur. Toluner'e göre devletler daimî tarafsızlığı kendi egemen iradeleri ile seçmişlerse, yine aynı şekilde daimî tarafsızlık ilgili devletin egemen iradesiyle değıştirilebilir³⁸.

b. Teminata Dayalı Daimî Tarafsızlık Örnekleri

i) Belçika ve Lüksemburg

Geçmişte daimî tarafsız devlet olan Belçika'nın bu statüsü, İngiltere, Avusturya, Fransa, Prusya, Rusya ve Belçika arasında yapılan 15 Kasım 1831 tarihli anlaşma ile kabul edilmiş (mad. 7) ve genel anlamda da olsa teminat altına alınmıştır (mad. 25). Birinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan Versailles Andlaşmasıyla daimî tarafsızlık statüsü sona erdi (mad. 31)³⁹. Yine geçmişte daimî tarafsız devlet olan Lüksemburg'un daimî tarafsızlığı, Londra'da toplanan uluslararası konferans sonunda imzalanan 11 Mayıs 1867 tarihli anlaşma ile kabul edildi ve teminat altına alındı (mad. 2). Lüksemburg'un da daimî tarafsızlık statüsü Versailles Andlaşmasıyla sona erdi (mad. 40)⁴⁰.

³⁸ Toluner, s. 494, dipnot 45.

³⁹ Belçika'nın daimî tarafsızlık sürecine ilişkin olarak bkz. Alexander Fuehr, **The Neutrality of Belgium: A Study of the Belgian Case Under Its Aspects in Political History and International Law (1915)**, Funk & Wagnalls Company, New York 1915, s. 50. Belçika, Lüksemburg ve İsviçre'nin daimî tarafsızlığına ilişkin andlaşmalar konusunda ayrıca bkz. Gordon E. Sherman, "The Permanent Neutrality Treaties", **The Yale Law Journal**, Vol. 24, No. 3 (Jan., 1915), s. 217 vd.

⁴⁰ **André Weiss**, *The Violation by Germany of the Neutrality of Belgium and Luxemburg*, Paris 1915, s. 7.

ii) İsviçre

Başka bir daimî tarafsız devlet olan İsviçre ise 1648 Westphalia Andlaşması⁴¹ ile bağımsızlığını kazandı ve bu tarihten sonra geleneksel bir tarafsızlık siyaseti izledi. 1814 Paris Andlaşmasını imzalayan devletler, Viyana Kongresinde 20 Mart 1815 tarihinde bir beyanname yayımlayarak İsviçre'nin bu beyannameye katılması halinde, İsviçre'nin daimî tarafsızlığını tanıyacaklarını bildirdiler. İsviçre, 27 Mayıs 1815 tarihinde bu beyannameyi kabul etti. Böylece İsviçre'nin daimî tarafsızlığı 3. devletlerin ihlallerine karşı teminat altına alınmış oluyordu. 20 Kasım 1815 tarihinde imzalanan Paris Andlaşması ile de daimî tarafsızlığı teyit edildi⁴². Bu teminat, ülke dokunulmazlığını ve bağımsızlığını kapsarken, aynı zamanda daimî tarafsızlığının ihlâl edilmesi durumunda, İsviçre'ye yardım edilmesini öngörmektedir. 1815 belgesi, İsviçre'ye tarafsızlığını koruma ya da sürdürme yükümlülüğü getirmemektedir⁴³. Dolayısıyla İsviçre'nin, daimî tarafsızlığını koruma konusunda uluslararası hukuk açısından yükümlü olmadığı için statüsünden vazgeçebileceği ileri sürülmektedir⁴⁴. İsviçre'nin *geleneksel anlamda daimî tarafsız* olarak nitelendirilebilecek bu statüsü, aslında temelde bu ülkenin kendine tercihine dayanmaktadır⁴⁵.

Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde İsviçre'nin daimî tarafsızlık statüsü, Milletler Cemiyeti üyeliğinden kaynaklanan yükümlülükleri ile bağdaşmaz bulunmuş, bu yüzden İsviçre'nin üyeliğinde özel bir yöntem benimsenmiştir. Milletler Cemiyeti, İsviçre'nin Milletler Cemiyetinin üyesi olarak, gerektiğinde ekonomik nitelikteki yaptırımlara katılabileceği, ancak

⁴¹ Andlaşmanın İngilizce metni için bkz. http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp

⁴² Gordon E. **Sherman**, "The Neutrality of Switzerland", **AJIL**, Vol. 12, No. 2 (Apr., 1919), s. 241 vd.

⁴³ **Bindschedler**, Permanent, s. 135. İsviçre'nin bu statüsü, 1. Dünya Savaşından sonra Versailles Andlaşmasının 435. maddesi ile bir kez daha teyit edilmiştir. Versailles Andlaşmasının İngilizce metni için bkz. http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp

⁴⁴ **Arsava**, s. 531.

⁴⁵ **Akipek**, s. 13.

oluşturulacak askerî güç içinde yer alma ve yabancı silâhlı kuvvetlerin ülkesinden transit geçişine izin verme yükümlülüğünden muaf tutulduğunu yolunda bir beyan yayınlamıştır⁴⁶.

BM döneminde ise 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'e saldırması üzerine, İsviçre Federal Konseyi, BM'nin Irak'a uygulayacağı ekonomik yaptırımların tarafsızlık ile uyumlu olduğunu açıklamış, ancak yaptırımlara katılmamıştır. Daha sonraki süreçte İsviçre Libya, Haiti ve Yugoslavya'ya yönelik askerî yaptırımlara katılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası 1993 yılında kabul edilen yeni dış politika konsepti ile, BM Şartının getirdiği yükümlülüklerin geleneksel tarafsızlık hukukunun üstünde olduğu ve BM ile saldırgan devletler arasında tarafsızlığın var olamayacağı kabul edildi⁴⁷. İsviçre, 1993-2002 yılları arasında Sierra Leone, Liberya, Burma, Sudan, Kongo gibi birçok devlete karşı BM'nin uyguladığı ekonomik yaptırımlara katıldı. Soğuk Savaş sonrası, İsviçre'nin daimî tarafsızlık statüsünün yorumu kademeli olarak daha liberal oldu. Örneğin İsviçre, 1996 yılında askerî operasyon gerektirmeyen NATO'nun Barış İçin Ortaklık programına dâhil oldu. İsviçre 2002 yılında BM üyesi olduktan sonra⁴⁸, tarafsızlık politikasından vazgeçmek istemeyen İsviçre Federal Konseyi, İsviçre'nin ekonomik yaptırımların tamamına katılma yükümlülüğünde olduğunu, silâhlı kuvvetlerinin sadece barışı koruma operasyonlarında yer alabileceğini deklare etti. Bunun üzerine İsviçre, sadece BM barışı koruma operasyonlarına katıldı⁴⁹.

⁴⁶ Ancak İsviçre, 1935 yılında İtalya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlara da katılmamıştır. **Akipek**, s. 14.

⁴⁷ **White Paper on Neutrality**, Annex to the Report on Swiss Foreign Policy for the Nineties of 29 November 1993, s. 16 vd. İngilizce metin için bkz. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0e54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=14853>

⁴⁸ **Admission of the Swiss Confederation to Membership in the United Nations**, A/RES/57/1, 10 Eylül 2002.

⁴⁹ Geniş bilgi için bkz. Urs Loeffel, **Swiss Neutrality and Collective Security: The League of Nations and the United Nations**, Monterey 2010.

iii) Avusturya

Avusturya'nın daimî tarafsızlığı aşamalı olarak gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra 1954 Berlin Konferansı sırasında Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı, Avusturya topraklarında yabancı askerî tesislerin kurulmasını, Avusturya'nın herhangi bir koalisyon ve askerî ittifaka dâhil olmasını önleme gibi Avusturya'nın tarafsız hale getirilmesi yönünde tekliflerde bulunmuştu. Avusturya Delegasyonu da benzer tekliflerde bulundu. Ancak diğer başka sebepler dolayısıyla bir andlaşma imzalanamadı⁵⁰.

Daha sonraki süreçte Avusturya Başbakanının Moskova Ziyaretinde, 15 Nisan 1955 tarihinde ilân edilen Moskova Memorandumuyla, Avusturya'nın daimî tarafsızlığına ilişkin ilkeler belirlendi. Moskova Memorandumuna göre Avusturya Hükümeti, Avusturya'yı İsviçre'nin sürdürdüğü daimî tarafsızlık örneğine uygun bir şekilde uluslararası yükümlülük altına sokacak bir beyanname yayımlayacaktır (mad. 1). Bu beyanname Avusturya Hükümeti tarafından Avusturya Federal Anayasasına uygun olarak Avusturya Parlamentosuna sunulacaktır (mad. 2). Avusturya Hükümeti bu beyannameye uluslararası riayetin sağlanması için gerekli tedbirleri alacaktır (mad. 3). Avusturya, bağımsızlığı ve ülke bütünlüğünün Dört Büyük Güç tarafından teminat altına alınmasını kabul edecek (mad. 4) ve Fransa, İngiltere ve ABD'nin böyle bir teminatı vermesi için çaba gösterecektir (mad 5)⁵¹. Sovyetler Birliği ise Avusturya'nın tarafsızlığına ilişkin beyannameyi tanıyacak ve Dört Büyük Gücün verecekleri teminata katılacaktı⁵².

Bununla birlikte 15 Mayıs 1955 tarihli Avusturya'yı yeniden kuran Viyana Andlaşması⁵³, daimî tarafsızlıkla ilgili bir hüküm içermemekteydi.

⁵⁰ Josef L. **Kunz**, "Austria's Permanent Neutrality", **AJIL**, Vol. 50, No. 2 (Apr., 1956), s. 419.

⁵¹ Alfred **Verdross**, "Austria's Permanent Neutrality and the United Nations Organization", **AJIL**, Vol. 50, No. 1 (Jan., 1956), s. 61.

⁵² **Kunz**, s. 420.

⁵³ Andlaşmanın İngilizce metni için bkz. **United Nations-Treaty Series (UNTS)**, 1955, Vol. 217, No: 2949, s. 223 vd. Andlaşma hakkında bilgi için bkz. Seha L. **Meray**, "Avusturya Andlaşması", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (AÜSBFD)**, Cilt 10, Sayı 3, 1955, s. 145 vd.

Andlaşmanın Başlangıç kısmında, Avusturya'nın BM'ye üyelik için yapacağı başvurunun destekleneceği de belirtilmekteydi.

26 Ekim 1955 tarihinde Avusturya Meclisi "Avusturya'nın Tarafsızlığı Hakkında Federal Anayasal Kanunu" kabul etti⁵⁴. Kanuna göre Avusturya kendi serbest iradesiyle daimî tarafsızlığını ilân etmektedir (mad. 1). Ayrıca Avusturya herhangi bir askerî ittifaka katılmayacak ve ülkesinde yabancı devletlerin askerî tesislerin kurulmasına izin vermeyecektir (mad. 2). Daha sonra Avusturya'nın daimî tarafsızlık ilânı, Avusturya tarafından diplomatik ilişki içinde olduğu devletlere bildirildi ve bu devletler Avusturya'nın daimî tarafsızlığını tanımaya davet edildiler. Bu davete Mart 1957 itibariyle içlerinde Dört Büyük Gücün de yer aldığı 61 devlet icabet etmiş ve Avusturya'nın daimî tarafsızlığı bunlar tarafından tanınmıştır⁵⁵.

Avusturya 14 Aralık 1955 tarihli BM Genel Kurulu toplantısında oybirliği ile alınan kararla daimî tarafsızlık konusunda herhangi bir ayrıcalık istemeksizin BM üyesi oldu⁵⁶. Bu dönemde Avusturya'nın BM üyeliğinin, daimî tarafsızlık statüsü ile bağdaşır bağdaşmayacağı, özellikle Güvenlik Konseyinin askerî zorlama tedbirlerine katılması meselesi tartışma konusu olmuştur. Genel olarak Avusturya'nın Güvenlik Konseyinin askerî zorlama tedbirlerine katılmaya zorlanamayacağı görüşü ileri sürülmüştür⁵⁷.

⁵⁴ Kanunun İngilizce çevirisi için bkz. http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1955_211/ERV_1955_211.pdf

⁵⁵ Karl **Zemanek**, "Neutral Austria in the United Nations", **International Organization**, Vol. 15, No. 3 (Yaz, 1961), s. 409. Avusturya'nın tarafsızlığını devam ettirme konusunda uluslararası hukuk çerçevesinde yükümlülüğü bulunduğu ifade edilmektedir. Çünkü Avusturya'nın tarafsızlık hukuku, Sovyetler Birliği ile yapılan anlaşma ile şekillenmiştir. **Arsava**, s. 539. Avusturya'nın bu yükümlülüğünün, daimî tarafsızlık bildirisi yayımlama konusunda mutabakata vardığı SSCB ile akdî nitelikte olduğu ifade edilmektedir. **Ratner**, s. 33, dipnot 197.

⁵⁶ **Admission of new Members to the United Nations**, A/RES/995 (X), 14 Aralık 1955. Laos ve Kamboçya da aynı kararla BM üyeliğine kabul edilmiştir.

⁵⁷ Bu konudaki görüşler için bkz. **Verdross**, s. 65 vd. **Kunz**, s. 423 vd. **Zemanek**, s. 414.

Avusturya Parlamentosu Kararı ile kabul edilen 2001 **Güvenlik ve Savunma Doktrinine**⁵⁸ göre, 1990'lı yıllara kadar Avusturya'nın BM ile ilişkilerindeki anlayışı, Örgütün Avusturya'nın daimî tarafsızlığına saygı göstermesi gerektiği ve bu yüzden üçüncü ülkeler arasında askerî bir çatışma durumunda zorlayıcı tedbirler almak için Avusturya'ya asla çağrıda bulunamayacağı yönündeydi⁵⁹. Fakat 1991 Körfez Savaşı ile birlikte, BM Şartından doğan yükümlülüklerin, tarafsızlıktan doğan yükümlülüklerle göre önceliği olduğu görüşü galip geldi⁶⁰. Ayrıca Güvenlik ve Savunma Doktrininde, 1995 yılında Avusturya'nın Avrupa Birliğine üyeliği ve Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına çekincesiz katılımı ile birlikte statüsünün İsviçre'nin klasik tarafsızlık modelinden ziyade, bağlantısız devlete karşılık geldiği değerlendirilmesi yapılmaktadır⁶¹. Ayrıca Avusturya'nın Avrupa Birliğine üyeliğinin fiilen tarafsızlığını sona erdirdiği ifade edilmektedir⁶².

⁵⁸ **Resolution by the Austrian Parliament Security and Defence Doctrine, From Neutrality to Solidarity**, s. 6 vd., <http://merln.ndu.edu/whitepapers/Austria-2001.pdf>

⁵⁹ Örneğin çeşitli BM barışı koruma operasyonları için Avusturya ordusu, 1960 yılından itibaren tıbbî birlik, askerî polis ve gözlemcinin yanında, 1990'lı yıllardan itibaren askerî birlik gönderdi (Kongo, Kıbrıs, Golan Tepeleri, Kuveyt, Bosna-Hersek, Kosova, Çad, Kamboçya). Bilgi için bkz. <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-913.html>; Berthold Meyer, "Austria between Felt Permanent Neutrality and Practised European Engagement", **PRIF-Research Paper No. I/10-2007**, s. 3, http://www.hsfk.de/downloads/Austria_10.pdf.

⁶⁰ Bu durum, Avusturya'nın barış ve güvenliğin korunmasında BM'ye yardım etmesinden dolayı, daimî tarafsızlık statüsünden sapma olarak kabul edilmemiştir. **Broms**, s. 54. Avusturya ayrıca NATO'nun Barış İçin Ortaklık programına dâhil olmuştur.

⁶¹ Avusturya'nın tarafsızlık konseptin üç döneme ayrılarak incelenmektedir. **i)** Klasik tarafsızlık politikası, **ii)** Başbakan Bruno Kreisky tarafından oluşturulan "Aktif" tarafsızlık politikası ve **iii)** 1995' sonrası tarafsızlık ve dayanışma kutupları arasındaki güvenlik politikası. Wolfgang Zecha, **Using Military Force in Relation to the Austrian Security Policy**, s. 7. http://hhk.uni-nke.hu/downloads/tudomanyos_elet/hdi/2012/thesis.pdf

⁶² **Pazarıcı**, 2. Kitap, s. 95.

iv) Laos

Aynı coğrafyada yer alan Laos ve Kamboçya'nın, tarafsızlıklarına ilişkin ortak geçmişleri vardır. İkinci Dünya Savaşından sonra Fransa, Hindičini'ndeki sömürgeleri olan Vietnam, Laos, Tayland ve Kamboçya'da koloni düzenini sürdürmek isteyince, Fransa'ya karşı bağımsızlık ayaklanmaları başladı. 1954 yılında Hindičini, Doğu ve Batı blokları arasında ciddi bir sorun haline geldi. Bunun üzerine ABD, Fransa, Sovyetler Birliği, Çin ve İngiltere'nin katılımı ile 1954 Nisanında **Hindičini Konusunda Cenevre Konferansı** toplandı. Konferans sonunda 20 Temmuz 1954 tarihinde Vietnam⁶³, Laos⁶⁴ ve Kamboçya'nın⁶⁵ bağımsızlığını tanıyan üç ayrı andlaşma imzalandı⁶⁶. Bir gün sonra yayımlanan Bildiride de bağımsızlıkları teyit edildi (mad. 2, mad. 11 ve mad. 12)⁶⁷. Bağımsızlıktan bir yıl sonra Laos, 1955 yılında BM'ye üye oldu⁶⁸.

Laos'un daimî tarafsızlık statüsü, bir andlaşma yapılmaksızın bir dizi hukuksal işlem üzerine gerçekleşmiştir. Bu çerçevede Laos'un geleceğini belirlemek üzere 16 Mayıs 1961 ve 23 Temmuz 1962 tarihleri arasında on üç

⁶³ **Agreement on the Cessation of Hostilities in Vietnam.** Anlaşmanın İngilizce metni için bkz. UNTS, 1974, Vol. 935, s. 149 vd.

⁶⁴ **Agreement on the Cessation of Hostilities in Laos.** Anlaşmanın İngilizce metni için bkz. UNTS, 1974, Vol. 935, s. 165 vd.

⁶⁵ **Agreement on the Cessation of Hostilities in Cambodia.** Anlaşmanın İngilizce metni için bkz. UNTS, 1974, Vol. 935, s. 185 vd.

⁶⁶ Bkz. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt I: 1914-1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 10. Baskı, Ankara 1994, s. 458 vd. Pierre Asselin, "Choosing Peace: Hanoi and the Geneva Agreement on Vietnam, 1954-1955", **Journal of Cold War Studies**, Vol. 9, No. 2, 2007, s. 95 vd. Lucy Keller, "**UNTAC in Cambodia-from Occupation, Civil War and Genocide to Peace**", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Vol. 9, 2005, s. 127 vd. Süreç için bkz. Ratner, s. 1 vd.

⁶⁷ **The Final Declaration of the Geneva Conference on the Problem of Restoring Peace in Indo-China**, 21 Temmuz 1954. Bildirinin İngilizce metni için bkz. UNTS, 1974, Vol. 935, No: 13295, s. 95 vd.

⁶⁸ **Admission of new Members to the United Nations**, A/RES/995 (X), 14 Aralık 1955. Kamboçya ve Avusturya da aynı kararlarla BM üyeliğine kabul edilmiştir.

devletin katılımı ile **Laos Sorununun Çözümlemesi Konusundaki Uluslararası Konferans**⁶⁹ düzenlendi. Konferans sırasında Laos hükümeti, 9 Temmuz 1962 tarihinde bir Bildiri yayınlayarak tarafsızlığını (mad. 2) ve tarafsızlığına ilişkin yükümlülüklerini (mad. 3 vd.) ilân etti. Bu Bildiri üzerine Konferansa katılan ve aralarında Güvenlik Konseyinin beş daimî üyesinin de bulunduğu on üç devlet, 23 Temmuz 1962 tarihinde Cenevre'de imzaladıkları Bildiri ile Laos'un tarafsızlığına saygı göstereceklerini (mad. 1) ve bu konudaki yükümlülüklerini (mad. 2) ilân ettiler ve on dört devlet bir Protokol imzaladı⁷⁰.

Laos'un Bildirisi ve on üç devletin cevabî Bildirisinin, bir uluslararası anlaşma olarak kabul edildiği görülmektedir⁷¹. Bu görüşe göre Laos'un tarafsızlık ilânı, diğer tarafların yükümlülüklerinden ayrı olmasına karşılık, bütün hepsi tek bir andlaşma belgesi teşkil etmektedir. Tüm bu belgeler, tarafların her biri için farklı yükümlülükler getirmesine rağmen, hepsi bir amaca yönelmişti⁷². Diğer bir ifadeyle ortada tek bir belgeden oluşan şekli bir anlaşma olmamasına rağmen, karşılıklı bu işlemlerin tümü bir anlaşma olarak değerlendirilmektedir. Daha sonra 2 Mart 1973 tarihinde Paris'te yapılan Vietnam Konusundaki Uluslararası Konferansta kabul edilen Belge⁷³, Laos'un ve Kamboçya'nın tarafsızlık statülerini teyit etmiştir (mad. 8).

⁶⁹ Süreç için bkz. John J. **Czyzak**-Carl F. **Salans**, "The International Conference on the Settlement of the Laotian Question and the Geneva Agreements of 1962", **AJIL**, Vol. 57, No. 2 (Apr., 1963), s. 300 vd. Tou Chu Dou **Lynhiavu**, **No Protection and No Peace: Canada and the International Commission for Supervision and Control in Laos, 1954-1975**, Carleton University, Ottawa 2003, s. 184 vd.

⁷⁰ **Declaration on the Neutrality of Laos**. Bildiri ile bu Bildirinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen Laos'un Bildirisinin ve Protokolün İngilizce metinleri için bkz. **UNTS**, 1963, Vol. 456, No: 6564, s. 301 vd.

⁷¹ **Czyzak-Salans**, s. 305.

⁷² Vladimir Duro **Degan**, **Sources of International Law**, M. Nijhoff Publishers, The Hague, 1997, s. 292

⁷³ **Act of the International Conference on Vietnam**. Belgenin İngilizce metni için bkz. **UNTS**, 1974, Vol. 935, No: 13300, s. 405 vd.

Fakat bölgedeki sonraki gelişmeler, Laos'un daimî tarafsızlık statüsünün korunmasını zorlaştırdı. Vietnam savaşı sırasında Laos'un tarafsızlığı birçok kez ihlâl edildi. Laos'un daimî tarafsızlığına ilişkin belgelerin, şeklen Laos'u bağlamaya devam etmesine rağmen pratik önemini kaybettiği ifade edilmektedir. Bu görüşe göre Laos'un bu statüsü, bir uluslararası hukuk işlemiyle henüz resmen kaldırılmamıştır⁷⁴. Buna karşılık 18 Temmuz 1977 tarihli Laos ve Vietnam Arasındaki Dostluk ve İşbirliği Andlaşmasının, Laos'un tarafsızlığını resmî olarak sonlandırdığı iddia edilmektedir⁷⁵. Bu yüzden Laos'un daimî tarafsızlık statüsü tartışmalıdır.

Kanımızca bir devletin daimî tarafsızlığının üçüncü bir saldırgan devlet tarafından ihlâl edilmesi, tarafsızlık konusundaki andlaşmanın geçerliliğinin sona erdiği anlamına gelmez. Daimî tarafsızlık konusundaki anlaşmanın yürürlükten kaldırılması meselesinin çözümlenmesinde, anlaşmanın tüm taraflarının açık bir uyumunun olması gerekmektedir. Tarafsızlık andlaşması feshedilmediği veya andlaşmanın taraflarından birisi tarafından ihlâl edilmediği sürece, ahde vefa ilkesi gereğince, hükümleri tüm taraflar için bağlayıcıdır, taraflara karşılıklı yükümlülükler yükler⁷⁶.

v) Kamboçya

Yukarıda da ifade edildiği gibi Hindîçini Konusunda Cenevre Konferansı sonunda 20 Temmuz 1954 tarihinde Vietnam, Laos ve Kamboçya'nın⁷⁷ bağımsızlığını tanıyan üç ayrı andlaşma imzalandı ve bir gün sonra bir bildiri yayımlanan Bildiride de bağımsızlıkları teyit edildi

⁷⁴ **Boczek**, s. 89.

⁷⁵ **Bindschedler**, Permanent, s. 134. Andlaşmaya göre 40.000 kişilik bir Vietnam askerî gücü Laos'un korunması için bu ülkeye yerleştirilecekti.

⁷⁶ Örneğin Belçika ve Lüksemburg topraklarının 1914 yılında Almanya tarafından istilâ edilmesiyle birlikte daimî tarafsızlık statüleri de ihlâl edildi. Ancak savaş sonrası imzalanan 28 Haziran 1919 Versailles Barış Andlaşmasıyla bu iki devletin daimî tarafsızlık statüsü resmen sona erdi (mad. 31 ve 40).

⁷⁷ **Agreement on the Cessation of Hostilities in Cambodia**. Anlaşmanın İngilizce metni için bkz. **UNTS**, 1974, Vol. 935, s. 185 vd.

(mad. 2, mad. 11 ve mad. 12). Bağımsızlıktan bir yıl sonra Kamboçya, 1955 yılında BM'ye üye oldu⁷⁸.

Vietnam işgali ve iç savaş sonrası 1989 yılında Paris Barış Konferansı ile başlayan sürecin sonunda, 23 Ekim 1991 tarihinde Paris'te bir barış anlaşması imzalandı⁷⁹. Anlaşma Kamboçya'nın tarafsızlığının teminatını (mad. 18) ve bu statünün yeni yapılacak Anayasada hüküm altına alınmasını (mad. 23, Ek 5-1) öngörmekteydi. Ayrıca 18. madde ayrı bir garanti andlaşması yapılmasını hüküm altına alıyordu. Bu doğrultuda yine 23 Ekim 1991 tarihli bir garanti anlaşması imzalandı⁸⁰.

Garanti Anlaşmasınının 1/1. maddesi Kamboçya'nın egemenliğini, bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve dokunulmazlığını, tarafsızlığını ve millî birliğini sürdürmesini, korumasını ve savunmasını öngörmektedir. Andlaşmanın 1/2-a maddesi, Kamboçya'nın diğer devletler ile tarafsızlığı ile bağdaşmayacak olan askerî ittifaklara girmesinden kaçınmasını düzenlerken, 2. madde ise diğer tarafların paralel yükümlülüklerini düzenlemektedir. Andlaşmalarda Kamboçya'nın daimî tarafsızlığına yönelik açık bir ifade bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu yükümlülüklerin uluslararası hukukun

⁷⁸ **Admission of new Members to the United Nations**, A/RES/995 (X), 14 Aralık 1955. Laos ve Avusturya da aynı kararla BM üyeliğine kabul edilmiştir.

⁷⁹ **Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict**. Taraflarca imzalanmasından önce BM Güvenlik Konseyi bu anlaşmayı onayladı ve Genel Kurul da, Güvenlik Kurulunun kararına atıfta bulunan bir karar aldı. UN Security Council, Resolution 668 (1990), 20 Eylül 1990, General Assembly A/RES/45/3, 15 Ekim 1990.

⁸⁰ **Agreement Concerning the Sovereignty, Independence, Territorial Integrity and Inviolability, Neutrality and National Unity of Cambodia**. Paris Konferansında, bu iki belgenin dışında iki belge daha kabul edilmiştir: **The Final Act of the Paris Conference on Cambodia** ve **The Declaration on the Rehabilitation and Reconstruction of Cambodia**. İki anlaşma bağlayıcıyken, Bildiri bağlayıcı değildir. Nihai Belge (Final Act) Konferans sürecini ifade etmekte ve Konferansa katılmayan devletleri iki anlaşmaya katılmaya davet etmekte ve bu yüzden hukuken bir andlaşma olarak telakki edilmemektedir. **Ratner**, s. 8 ve dipnot 41.

temel ilkelerini yansıtmalarının yanında, Kamboçya'ya da daimî tarafsızlık statüsü verdiği ifade edilmektedir⁸¹.

Böylece öncelikle anlaşma ile Kamboçya'nın tarafsızlığı, daha sonra yürürlüğe giren 1993 tarihli Kamboçya Anayasası ile de Kamboçya'nın daimî tarafsızlığı düzenlendi. Buna göre, Kamboçya, bağımsız, egemen, barışçıl, *daimî tarafsız* ve bağlantısız bir ülkedir (mad. 1/2). Anayasanın 53. maddesine göre, Kamboçya daimî tarafsızlık ve bağlantısızlık politikası izleyecektir. Ayrıca tarafsızlık politikası ile uyumlu olmayan herhangi bir askerî ittifak ya da pakta katılmayacaktır. Ülkesinde herhangi bir yabancı askerî üsse izin vermeyecek ve bir BM talebi çerçevesindeki hariç olmak üzere ülke dışında kendi askerî üssü olmayacaktır. Bununla birlikte Kamboçya meşru savunma için yabancı askerî teçhizat, askerî güç, askerî eğitim gibi yardımları, alma ve ülkesindeki kamu düzenini ve güvenliği koruma hakkına sahiptir. 55. maddeye göre de Kamboçya'nın bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü, tarafsızlığı ve millî birliğine aykırı olan tüm andlaşmalar geçersizdir.

vi) Malta

Malta, öncelikle 14 Mayıs 1981 tarihli **Malta'nın Tarafsızlığına İlişkin Malta Hükümetinin Bildirisi**⁸² ile tarafsızlığını ilân etti. Daha sonra 1964 Anayasasında 1987 yılında yapılan değişiklik ile tarafsızlığını anayasal olarak hüküm altına aldı. Buna göre Malta, tüm milletler arasında bağlantısızlık politikasına bağlı kalmak ve herhangi bir askerî ittifaka katılmayı reddetmek suretiyle barış, güvenlik ve sosyal gelişmeyi aktif olarak sürdüren tarafsız bir devlettir (mad 1/3). Bildirideki tüm hükümler, Anayasada da aynen benimsenmiştir.

Malta'nın tarafsızlığı 15 Eylül 1980 tarihinde imzalanıp 8 Mayıs 1981 tarihinde yürürlüğe giren Malta ve İtalya arasındaki bir nota teatisi ile tanındı

⁸¹ Ratner, s. 32.

⁸² **Declaration by the Government of the Republic of Malta concerning the Neutrality of Malta.** İngilizce metin için bkz. UNTS, 1981, Vol. 1237, s. 6 vd.

ve teminat altına alındı⁸³. Ayrıca İtalya, Malta'nın tarafsızlığına ilişkin bir Bildiri yayımladı.⁸⁴ Aralarında SSCB'nin⁸⁵ de bulunduğu çeşitli devletler Malta'nın tarafsızlığını tanıdılar. Bağlantısızlar Hareketi ve AGİK⁸⁶, bu statüye destek verdi. Madrid Toplantısı Kapanış Belgesinde Malta'nın daimî tarafsızlığının Akdeniz'deki güvenliğe bir katkı olmasının ifade edilmesi sebebiyle katılımcı devletler tarafından Malta'nın tarafsızlığının zımnî bir tanınması kabul edilebileceği ifade edilmektedir⁸⁷.

İtalya ile yapılan nota teatisi, Malta'nın tarafsızlığının bazı Akdeniz devletlerinin müdahil olmasıyla oluşacak bir mekanizma tarafından teminat altına alınmasını öngörmekteydi. Ancak komşu Akdeniz devletleri Malta'nın tarafsızlığını garanti için ve bir nevi garanti mekanizması oluşturmak için davet edildiyse de sadece İtalya Malta'nın tarafsızlığını garanti etti⁸⁸. İtalya'nın teminatı, Ada'nın silâhlı saldırıya uğraması durumunda, Malta'nın talebiyle müdahale yükümlülüğü gerektirmektedir⁸⁹. İtalya ile yapılan nota teatisinin özelliği, İtalya'nın sadece Malta'nın tarafsızlığını tanınması değil, aynı zamanda onu teminat altına almasıdır. Tarafsızlığın tanınması İtalya'ya

⁸³ **Exchange of Notes Constituting an Agreement Between the Government of the Republic of Italy and the Government of the Republic of Malta on the Neutrality of Malta.** İngilizce metin için bkz. UNTS, 1981, Vol. 1237, s. 3 vd.

⁸⁴ **Declaration by the Government of the Republic of Italy with respect to the Neutrality of Malta.** İngilizce metin için bkz. UNTS, 1981, Vol. 1237, s. 12.

⁸⁵ **Exchange of Aide-Memoire Constituting an Agreement on the Recognition, Respect and Support By the Union of the Soviet Socialist Republics of the Status of the Republic of Malta As a Neutral State,** 8 Ekim 1991. İngilizce metin için bkz. UNTS, 1981, Vol. 1256, s. 215 vd.

⁸⁶ Bkz. 1983 tarihli **Madrid Toplantısı Kapanış Belgesi, Avrupa'da Güvenliğe İlişkin Sorunlar, İlkeler**

⁸⁷ Natalino **Ronzitti**, "Demilitarization and Neutralization in the Mediterranean", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt V, Sayı 2, Yıl 1985, s. 109 (Bundan sonra "**Neutralization**" olarak kısaltılacaktır).

⁸⁸ A.g.e., s. 109.

⁸⁹ Natalino **Ronzitti**, **The Law of the Sea and Mediterranean Security**, Washington DC, 2010, s. 20 (Bundan sonra "**Mediterranean**" olarak kısaltılacaktır).

doğrudan ya da dolaylı olarak Malta'nın tarafsızlığına zarar verme ya da tehlikeye atabilecek eylemlerden kaçınmayı yüklerken, teminat daha da öteye gider⁹⁰.

19 Kasım 1984 tarihinde Malta, Libya ile bir Dostluk ve İşbirliği Andlaşması⁹¹ ve güvenlikte işbirliğine ilişkin bir Protokol imzaladı. Aralık 1984'te Malta, İtalya'nın malî, ekonomik ve teknik yardım konusundaki 1980 tarihli Protokolde yer alan yükümlülükleri yerine getirmediği iddiasıyla, Protokol ve Malta'nın tarafsızlığının İtalyan garantisine son verdiğini açıkladı. Bunun aksine İtalyan görüşü, garantinin hâlâ yürürlükte olduğu yönündedir⁹². Libya ile yapılan Andlaşmanın Malta'nın tarafsızlığına aykırı addedilmesine rağmen Malta Hükümetinin değişmesi ile birlikte, önemini yitirdiği ifade edilmektedir⁹³.

*c. Teminata Dayanmayan Tek Taraflı Daimî Tarafsızlık Örnekleri*⁹⁴

i) Kosta Rika

1945 yılında BM'ye üye olan Kosta Rika, 1949 Anayasası ile ordusunu lağvetti (mad. 12/1). 17 Kasım 1983 tarihli bir Başkanlık Bildirisi⁹⁵ ile de

⁹⁰ Bu teminat üç unsuru içerir: **i)** Malta ya da garanti eden devlet tarafından başlatılabilecek olan danışma yükümlülüğü, **ii)** Malta'nın durumunun bunu gerektirmesi halinde BM Güvenlik Konseyini bilgilendirme görevi, **iii)** Malta'nın rızası ile, askerî yardım hariç tutulmaksızın, İtalya'nın durumu karşılamak için göz önünde bulunduracağı gerekli diğer tüm tedbirleri alma görevi. R. St. J. **Macdonald**, "Nuclear Weapon-Free Zones and Principles of International Law", **International Law and Its Sources: Liber Amicorum Maarten Bos**, Editör: Wybo P. Heere, Kluwer, Deventer 1989, s. 72.

⁹¹ **Treaty of Friendship and Cooperation between the Government of the Republic of Malta and The Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya**. İngilizce metin için bkz. <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8787>

⁹² **Ronzitti**, Neutralization, s. 110. Ayrıca Libya söz konusu andlaşma ile Malta'nın tarafsızlığına saygı göstermeyi ve desteklemeyi taahhüt etmiştir (mad. 3).

⁹³ **Ronzitti**, Mediterranean, s. 20.

⁹⁴ Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsü aşağıda ayrıca değerlendirilecektir.

daimî tarafsızlığını ilân etti. Görüldüğü gibi Kosta Rika'nın tarafsızlığının hukukî temeli çok taraflı ya da iki taraflı bir anlaşma değildir. Ayrıca Kosta Rika, her ne kadar bir askerî ittifak anlaşması olan 1947 tarihli **Amerikalılar Arası Karşılıklı Yardım Anlaşmasına**⁹⁶ (Rio Paktı) hâlâ taraf olsa da, bu Anlaşmanın aslında bugün itibariyle gerçekte bir ittifak anlaşması olmadığı, dolayısıyla daimî tarafsızlıkla bağdaşmasına engel bir durum oluşturmadığı ifade edilmektedir⁹⁷. Bu veriler karşısında Kosta Rika'nın daimî tarafsızlığı, tek taraflı, gönüllü ve teminatsız bir tarafsızlıktır.

ii) Moldova

Eski Doğu Bloğu devleti olan Moldova, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra 2 Mart 1992 tarihinde BM'ye üye oldu⁹⁸. BDT'nin kurulmasından hemen sonra 15 Mayıs 1992 tarihli BDT Devlet Başkanları Konseyinin Taşkent zirvesinde kabul edilen Kolektif Güvenlik Anlaşmasını Ukrayna ve Türkmenistan ile birlikte imzalamadı⁹⁹. 1994 tarihli Anayasası ile de daimî tarafsızlığını ilân etti (mad. 11/1). Ayrıca Anayasaya göre Moldova, ülkesinde yabancı askerî kuvvetlerin bulunmasına izin vermemektedir (mad. 11/2).

Moldova'nın Millî Güvenlik Konsepti, Moldova Cumhuriyetinin Askerî Doktrini ve Dış Politika Konseptinde, daimî tarafsızlığa ilişkin atıflar

⁹⁵ Bildirinin İngilizce çevirisi için bkz. Lowell W. **Gudmundson**, "Costa Rica: The Conflict Over Stabilization and Neutrality, 1983-84 (Dialogue #36)" (1984). **LACC Occasional Papers Series. Dialogues (1980-1994), Paper 31.** s. 35 vd. <http://digitalcommons.fiu.edu/laccopsd/31>

⁹⁶ **Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance**

⁹⁷ Hector Gros **Espiell**, "Costa Rica's Permanent Neutrality and the Inter-American System", **Dalhousie Law Journal**, Vol. 11, 1987-1988, s. 663 vd.

⁹⁸ **Admission of the Republic of Moldova to Membership in the United Nations**, A/RES/46/223, 2 Mart 1992.

⁹⁹ Anlaşmanın 4. maddesine göre, anlaşmaya taraf olan devletlerden birine yönelecek bir saldırı tüm taraf devletlere yönelik bir saldırı sayılacaktır. Fırat **Purtaş**, **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, Platin Yayınları, Ankara 2005, s. 89 vd.

olmakla birlikte, tarafsızlık statüsü herhangi bir kanun ile detaylandırılmamıştır¹⁰⁰. Moldova'nın daimî tarafsızlığı uluslararası olarak tanınmamıştır ve başka bir devlet ya da uluslararası örgüt de daimî tarafsızlığının teminatına ilişkin yükümlülük altına girmemiştir. Moldova, NATO'nun Barış İçin Ortaklık Programına katılmaktadır.

Bununla birlikte Moldova içinde bağımsızlığını ilân eden Transdinyester Cumhuriyetine Rusya'nın 14. Lejyon ile yaptığı askerî yardımın, Moldova'nın daimî tarafsızlığının tanınmaması ve ihlâli anlamına geldiği söylenebilir. Görüldüğü gibi Moldova'nın daimî tarafsızlık statüsü de tek taraflı, gönüllü ve teminatsızdır.

3. Daimî Tarafsızlık Statüsünün Hukukî Sonuçları

a. Genel Olarak

Daha önce de ifade edildiği gibi gerek geçici, gerekse daimî tarafsız devletler, savaş dönemlerindeki tarafsızlık kurallarına uymakla yükümlüdürler. Bu açıdan her iki tarafsızlık türü arasında bir farklılık yoktur. Bununla birlikte daimî tarafsız devletler barış zamanlarında da yükümlülük altındadır. Dolayısıyla bu anlamıyla daimî tarafsızlık statüsünün getirdiği yükümlülükler, geçici tarafsızlığa göre daha kapsamlıdır. Bu yüzden bu başlık altında daimî tarafsızlık statüsünün özellikle barış zamanındaki hukukî sonuçlarına değineceğiz. Daimî tarafsızlık statüsünün bu statüyü tanıyan ve garanti eden devletler açısından da bazı sonuçları vardır. Bu devletlere yönelik hukukî sonuçları da aşağıda ele alınacaktır.

b. Daimî Tarafsız Devlet Açısından

Uluslararası hukukta daimî tarafsızlığa ilişkin kuralları hüküm altına alan genel bir düzenleme mevcut değildir. Bu kurallar devletten devlete farklılık gösterebilir. Dolayısıyla daimî tarafsız devlet, barış zamanında münhasıran kendisi için geçerli olan düzenlemelerdeki kurallara bağlıdır.

¹⁰⁰ Ion **Marandici**, "Moldova's Neutrality: What Is at Stake?", 2007, s. 1, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1262561

Her devlet için ayrı düzenleme söz konusu olmasına rağmen, bu düzenlemelerden yola çıkarak barış zamanında daimî tarafsız devletlere ilişkin genel nitelikli birtakım kurallara ulaşmak mümkündür.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki daimî tarafsız devlet, tarafsızlık andlaşmasındaki yetki kısıtlamaları dışında iç ve dış politikası bakımından herhangi bir tam yetkili devletten farklı konumda değildir¹⁰¹. Bu yüzden daimî tarafsız devlet, bağımsızlığı kısıtlı devlet değildir. Daimî tarafsızlık özel bir hukukî statüdür¹⁰². Ancak daimî tarafsız devlet, bağımsız bir devletin sahip olduğu bütün yetkileri haiz olmakla birlikte bu yetkinin başka devletler arasında çıkan savaşa katılmama ve barış zamanında da ittifak andlaşmalarına taraf olmama yükümüyle sınırlandırıldığı devlettir¹⁰³. Diğer bir ifadeyle bu yükümlülükler, aynı zamanda barış zamanında daimî tarafsız devletin karar verme yetkisini sınırlandırır¹⁰⁴. Andlaşma yapma yetkileri açısından ise, ittifak andlaşmaları yapamayacak olan daimî tarafsız devlet, *yetkileri sınırlı devlet* olarak kabul edilmektedir¹⁰⁵.

Daimî tarafsızlık statüsü altına girmek, sonuçları itibariyle, vazgeçme¹⁰⁶ işlemine benzerlik gösterir. Bu statüye giren devlet, başka bir devlete karşı savaş ilân etmek, başlamış olan bir savaşa katılmak veya tarafsızlığını bozacak her türlü ittifaka girmeme konusunda taahhütte bulunmuştur. Bu kısıtla-

¹⁰¹ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş, Birinci Cilt**, AÜSBF Yayınları, Ankara 1968, s. 184 (Bundan sonra “**Birinci Cilt**” olarak kısaltılacaktır).

¹⁰² Edip F. Çelik, **Milletlerarası Hukuk, 1. Kitap**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1987, s. 226.

¹⁰³ **Pazarıcı**, 2. Kitap, s. 93.

¹⁰⁴ **Broms**, s. 53.

¹⁰⁵ **Pazarıcı**, 2. Kitap, s. 89.

¹⁰⁶ Vazgeçme bir andlaşma yoluyla olabileceği gibi tek taraflı bir işlemle de olabilir. Tek taraflı vazgeçme, bir hukuk kişinin sahip olduğu bir hakkını bundan böyle kullanmayacağını ve bu hakkın sona erdiğini öteki kişilerin rızasına bağlı olmaksızın bildirmesidir. Hüseyin **Pazarıcı**, **Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kitap**, 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2011, s. 274 (Bundan sonra “**1. Kitap**” olarak kısaltılacaktır). Vazgeçme hakkında geniş bilgi için bkz. **Çağırın**, **Tek Taraflı**, s. 242 vd.

malar daimî tarafsız devletin hak ehliyetini etkilemez. Fiil ehliyeti bakımından, daimî tarafsız devlet bu yükümlülükler uymak zorundadır¹⁰⁷.

Daimî tarafsız devlet, her şeyden önce tarafsızlık statüsünü korumalı ve daimî tarafsızlık politikası ile uyumlu olmayan tüm davranışlardan kaçınmalıdır. Bu yüzden daimî tarafsız devlet, meşru müdafaa hariç savaş yapamaz ve savaşa yol açabilecek hiçbir davranışta bulunamaz¹⁰⁸ veya diğer devletler arasında çıkmış savaşa katılamaz¹⁰⁹. Daimî tarafsız devlet, savaş yetkisi sınırlandırıldığı için, ileride kendisini savaşa sürükleyebilecek ittifak andlaşmalarına da taraf olamaz ve askerî ittifaklara giremez¹¹⁰. Daimî tarafsız devlet, başka bir devletin tarafsızlığını teminat altına alan bir andlaşmaya da taraf olamaz. Çünkü bu durum, gerektiğinde o tarafsızlığın silâh gücüyle savunmasını gerektirebilir¹¹¹. Daimî tarafsızlık, aynı zamanda devletlere askerî üs vermeme yükümlülüğü ve saldırı boyutunda olabilecek ölçüde silâhlanma yasağı da getirmektedir¹¹².

Daimî tarafsız devlet, barışçıl bir politika izlemek zorunda olduğu için tüm devletlere karşı dostane olmayan yöntemlere başvuramaz. Örneğin (BM kararı olmadıkça) ekonomik yaptırımlara katılamaz, ayrımcı tedbirler alamaz, diğer devletlere karşı terörist faaliyetleri teşvik edemez. İster savaş zamanında isterse barış zamanında, bir başka devletin ülkesinde bir askerî çatışmaya katılmak için ülkesinden yabancı devletlerin birliklerinin, yabancı askerî grupların ya da paralı askerlerin geçişine izin veremez. Tarafsız bir devletin ülkesi, terörist ya da diğer silâhlı grupların yerleştiği bir üs olarak kullanılamaz¹¹³.

¹⁰⁷ Çağırın, Tek Taraflı, s. 418.

¹⁰⁸ Alsan, 1. Cilt, s. 404. Kuvvet kullanma yasağı sebebiyle sadece daimî tarafsız devletlerin değil bütün devletlerin bu bakımdan yetkilerinde sınırlama vardır.

¹⁰⁹ Meray, Birinci Cilt, s. 184.

¹¹⁰ A.g.e., s. 184.

¹¹¹ Alsan, 1. Cilt, s. 404.

¹¹² Mehmet Genç, "Uluslararası İlişkilerde Tarafsızlık", **Uludağ Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt VI, Sayı, 2, Kasım 1985, s. 179.

¹¹³ Ural Latypov, **Belorussian Neutrality as a Factor of National and European Security**, Minsk, 1996, <http://www.nato.int/acad/fellow/94-96/latypov/03.htm>

Bununla birlikte daimî tarafsız devletin çeşitli yetkileri de vardır. Doğaldır ki ülkesine yöneltilecek tecavüzleri önlemek için gereken tüm savunma tedbirlerini alabilir. Bu yüzden silâhsızlandırılmış bir devlet değildir¹¹⁴, ülkesini savunmak için ordu bulundurabilir. Daimî tarafsız devletin ülkesine bir saldırı olması durumunda meşru müdafaa hakkını kullanabilir ve kendisine teminat verenlere başvurabilir. Kural olarak askerî ittifaklara girmesi tarafsızlıkla bağdaşmamasına rağmen, kendisine doğrudan bir saldırı durumunda kolektif savunma hakkına da sahip olur.

c. Tanyan ve Garantör Devletler Açısından

Daimî tarafsızlık sadece daimî tarafsız devletin hareket özgürlüğünü değil aynı zamanda çok taraflı bir andlaşma ya da paralel uluslararası belgelerle bağlanan diğer devletleri de sınırlar¹¹⁵. Bir devletin daimî tarafsızlığı, diğer devletler tarafından sadece **tanınmış** veya **temin edilmiş** bir tarafsızlık olabilir. Tarafsızlığın tanınması, onu ihlâl etmemeyi gerektirir. Teminat ise savunmayı gerektirir¹¹⁶. Uluslararası örf ve âdet hukuku, tarafsızlığa saygı gösterme yükümlülüğü getirmediği için, üçüncü devletler bu statüyü yalnızca tanımışlarsa saygı göstermekle hukuken bağlıdırlar¹¹⁷. Bu yüzden daimî tarafsızlığın tanınması *pasif* niteliktedir. Dolayısıyla daimî tarafsızlığı teminat altına almak, tanımaya göre daha kapsamlı yükümlülükler getirmektedir.

Garantör devletler açısından meseleyi değerlendirebilmek için öncelikle “*teminat (veya garanti)*” kavramını ele almak gerekmektedir. Uluslararası hukukta ilerde yapılabilecek bir askerî saldırıya karşı devletler üç çeşit kolektif savunma andlaşması yapabilirler: i) karşılıklı yardım, ii) askerî ittifak ve iii) garanti¹¹⁸. Dolayısıyla kolektif savunma türlerinden birisi olan

¹¹⁴ Meray, Birinci Cilt, s. 184.

¹¹⁵ Verosta, s. 31.

¹¹⁶ İlhan Lütem, *Devletler Hukuku Dersleri, Birinci Kitap*, 2. Baskı, Ankara 1959, s. 183.

¹¹⁷ Macdonald, s. 72.

¹¹⁸ Yoram Dinstein, *War, Aggression and Self-Defence*, 5. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 283.

garanti andlaşmaları, bir veya daha çok devletin uluslararası veya iç durumuna ilişkin bir hâl ve surette bir veya birkaç devletin gerek riayet etmek, gerek başkalarını riayet ettirmek ve kendi etmek hususunu taahhüt ettikleri andlaşmaları ifade eder¹¹⁹. Garanti andlaşmaları karşılıklı ya da çok taraflı olabilir. Çok taraflı olması durumunda bir garantör, bireysel, kolektif olarak ya da her iki şekilde teminat verebilir. Teminat belirli bir zaman süresince geçerli olabileceği gibi, sürekli de olabilir. Garanti andlaşmaları, çeşitli amaçlar için yapılabilir. Bu amaçlardan birisi de (İsviçre, Belçika, Lüksemburg örneğinde olduğu gibi) daimî tarafsızlık ya da bağımsızlık gibi belirli bir statünün garanti edilmesidir¹²⁰.

Daimî tarafsızlık açısından teminat, tanımayı da içerir ve garantör devletin bu tarafsızlığı ihlâl etmeme, daimî tarafsız devletin toprak bütünlüğü ve dokunulmazlığına tecavüz etmemeyi taahhüt etmemesi anlamına gelir. Dolayısıyla garantörün daimî tarafsız devletin bu statüsünü hem tanınması, saygı göstermesi gerektiği gibi ihlâl etmemesi de gerekir. Bu anlamdaki garantörlük yükümlülüğü daha çok *pasif* niteliklidir.

Garantör devlet, aynı zamanda *aktif* davranma yoluyla bu statüyü 3. devletlerin ihlâllerinden de koruma yükümlülüğü altındadır. Daimî tarafsızlığın ihlâli tehlikesinin ya da daimî tarafsız bir devlete karşı bu devletin toprak bütünlüğüne ve dokunulmazlığına tecavüz edilmesi şeklinde saldırı tehlikesinin ortaya çıkması durumunda, garantörler bu ihlâli ya da saldırıyı önlemek için gereken tedbirleri almakla yükümlüdürler. Daimî tarafsız devlet, kendisine saldırı durumunda yardım talebinde bulununca temin eden devletlerin yardımda bulunması mecburiyeti vardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu teminat bireysel veya kolektif olabilir¹²¹. Kolektif teminat durumunda, harekete geçmek için garanti eden devletlerin hepsinin oluru gereklidir¹²². Diğer bir ifadeyle kolektif savunmada tek başlarına hareket

¹¹⁹ Cemil Bilsel, **Devletler Hukuku, 3. Kitap, Devletler Arasında Andlaşmalar**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1936, s. 320.

¹²⁰ L. Oppenheim, **International Law, Vol. I: Peace**, Londra 1905, s. 573.

¹²¹ Alsan, 1. Cilt, s. 404.

¹²² Tütüncü, s. 72 vd.

edemezler. Daimî tarafsızlığın teminatı, tarafsız devletin ülkesinin dokunulmazlığını içerdiği gibi, örneğin tarafsız devletin askerî bir ittifaka dâhil edilmesinin engellenmesi gibi, diğer eylemlerle de tarafsızlığının ihlâl edilmesini engellemeyi de içerir.

4. Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık Statüsü

a. Tarihî Süreç

Türkmenistan, Sovyetler Birliğinin dağılma sürecinde 22 Ağustos 1990 tarihinde, **Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Devlet Egemenliği Hakkındaki Beyanname**¹²³ ile egemenliğini ilân etti. Beynamede Türkmenistan'ın SSCB'den serbestçe ayrılma hakkının bulunduğu (mad. 4) ve sınırlarının dokunulmazlığı (mad. 6) düzenlenmekteydi. Ayrıca Beyanname ile Türkmenistan, iç ve dış güvenliğine ilişkin tüm meseleleri bağımsız olarak çözeceğini ve radyolojik, kimyevi, biyolojik silâhlardan ve kitle imha silâhlarının diğer türlerinden ülkesini arındırılmış bölgeye çevirmeyi amaçladığını bildirmiştir (mad. 8). Bu beyanname, 1992 Türkmenistan Anayasasının temelini oluşturacaktı¹²⁴.

Türkmenistan'ın İç ve Dış Siyaseti Hakkında Türkmenistan SSC Devletbaşkanı S. A. Niyazov ve Türkmenistan Yüksek Sovyetinin Beynamesinde¹²⁵ ise egemenliğini korumak için kendi silâhlı güçlerini kurabileceği gibi diğer devletler ile birlikte savunma ittifaklarına girebileceği belirtilmekteydi. Ayrıca Beynamede askerî siyasetin sadece savunmaya

¹²³ Beyannamenin Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. “Türkmenistan Sovet Sotsialistik Respublikanın Dövlät Öziğtیارlılıđı Hakkında Carnama”, **Türkmenistan Sovet Sotsialistik Respublikanın Yokarı Sovetinin Vedomostları**, No:15-16/1990, s. 8 vd.

¹²⁴ Murat **Hayıto**v, “Türkmenistan'ın Konstitusyon Gurluşunun Esasları”, (Editör: S. A. Niyazov), **Türkmenistan (Kiçi Entsiklopediya)**, Aşabat 1996, s. 125.

¹²⁵ Beyannamenin Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. “Türkmenistanın İçeri ve Daşarı Sıyasatı Hakkında Türkmenistan SSC'nin Prezidenti S. A. Niyazovın ve Türkmenistan SSC Yokarı Sovetinin Beyannaması”, **Türkmenistan Sovet Sotsialistik Respublikanın Yokarı Sovetinin Maglumatları**, No:14/1991, s. 4 vd.

dayalı olduğu, Türkmenistan sınırları içerisinde radyolojik ve diğer kitle imha silâhlarının konuşlandırılmasına izin verilmeyeceği dile getirilmekteydi.

26 Ekim 1991 tarihinde yapılan halkoylamasında, halkın % 94,1'inin bağımsızlık lehine oy kullanması üzerine Türkmenistan, 27 Ekim 1991 tarihinde **Türkmenistan'ın Bağımsızlığı ve Devlet Kuruluşunun Esasları Hakkındaki Anayasal Kanun**¹²⁶ ile bağımsızlığını ilân etti. Kanunda Türkmenistan'ın sınırlarının dokunulmazlığı (mad. 4), BM ve diğer uluslararası kuruluşlara katılma (mad. 14), kendi askerî siyasetini bağımsız olarak belirleme, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruma, silâhlı kuvvetlerini oluşturma ve radyolojik, kimyevi, biyolojik silâhlardan ve kitle imha silâhlarının diğer türlerinden ülkesini arındırdığı hüküm altına alınmıştır (mad. 15).

Türkmenistan, 2 Mart 1992 tarihinde BM üyesi oldu¹²⁷. Ayrıca Şubat 1992'deki Tahran Zirvesinde Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO), daha sonraki süreçte Bağlantısız Devletler Hareketi, UNICEF, UNESCO, WHO gibi askerî olmayan oluşum ve örgütlere de üye oldu.

Bağımsızlıkla birlikte, birçok alanda eski Sovyet görüşünü ve dolayısıyla düzenini reddeden siyasî, ekonomik, hukukî, kültürel ve sosyal reformlar uygulamaya konuldu ve bu alanlarda önemli yapısal değişikliklere gidildi. Devlet yapısı ile niteliklerini ilgilendiren en önemli belge olan Anayasa¹²⁸ ise 18 Mayıs 1992 tarihinde kabul edildi. Böylece devlet düzeni yeniden yapılandırıldı ve diğer alanlardaki değişikliklerin hukuki zemini hazırlanmış oldu.

¹²⁶ Kanunun Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. "Türkmenistanın Garaşsızlığı ve Döwlet Guruluşının Esasları Hakkında Türkmenistanın Konstitusion Kanunı", **Türkmenistan Yokarı Sovetinin Maglumatları**, No:15/1991, s. 8 vd.

¹²⁷ **Admission of Turkmenistan to Membership in the United Nations**, A/RES/46/229, 2 Mart 1992.

¹²⁸ Anayasanın Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. **Türkmenistanın Konstitusiyası**, Türkmenistan Neşriyat, Aşgabat 2000; Türkiye Türkçesine aktarımı için bkz. Süleyman Sırrı Terzioğlu, "Türkmenistan Anayasası", **Prof. Dr. Selâhattin Sulhi Tekinay'ın Hatırasına Armağan**, İstanbul 1999.

Türkmenistan, Anayasanın 12. maddesi¹²⁹ ve 1 Ekim 1993 tarihli **Savunma Hakkındaki Türkmenistan Kanunu**¹³⁰ ile kendi ordusunun kurulmasının hukukî temellerini oluşturdu. Kanuna göre ülkenin savunmasında göze alınacak temel unsurlardan birisi de uluslararası hukuk kuralları olacaktır (mad. 1). Kanunun 23. maddesi, Türkmenistan'ın savunma hakkını hayata geçirirken uluslararası hukukun herkes tarafından kabul edilen kurallarını, taraf olduğu uluslararası andlaşma ve sözleşmeleri uygulayacağına hüküm altına almaktadır. Ayrıca söz konusu maddede uluslararası andlaşmalar çerçevesinde diğer devletler ile kolektif savunma, karşılıklı askerî yardımlaşma ve diğer askerî-teknik yardımlaşmalar yapabileceği de düzenlenmiştir.

Daimî tarafsızlık açısından değerlendirecek olursak, bağımsızlıktan sonra açıklanan **Türkmenistan'ın Askerî Doktrininde**¹³¹ yer alan ilkelerden birisi de, diğer devletlerin içişlerine karışmamak ve toprak bütünlüklerine saygı gibi uluslararası hukukun temel esaslarından olan ilkelerin yanında, “pozitif tarafsızlık” kavramıydı. Doktrinde ayrıca *hiçbir kolektif askerî ittifaka girmeme, sınırları içinde başka devletlerin kuvvetlerini bulundurmama* gibi daimî tarafsızlığa ilişkin ilkeler bulunmaktaydı.

Bununla birlikte doktrin, tarafsızlıkla bağdaşmayabilecek unsurları da içermekteydi. Örneğin uluslararası örgütler bağlamında Bağımsız Devletler Topluluğu ve AGİK çerçevesinde askerî siyaset ve savunma konularında üye devletler ile ve BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde de BM üye devletleri ile işbirliği yapmayı öngörmekteydi¹³². İki taraflı işbirliği çerçevesinde ise Rusya Federasyonu ile askerî işbirliği yapılması doktrinde yer almaktaydı¹³³.

¹²⁹ **Madde 12-** *Türkmenistan, Devlet egemenliğini korumak için kendi Silâhlı Kuvvetlerini teşkil ve muhafaza eder.*

¹³⁰ Kanunun Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. “Goranmak Hakkında Türkmenistanın Kanunu”, **Türkmenistanın Meclisinin Maglumatları**, No:9-10/1993, s. 79 vd.

¹³¹ **Türkmenistanın Prezidenti Türkmenbaşının Harbi Doktrinası**, Türkmenistan Neşriyatı, Aşkabat 1994, s. 4.

¹³² A.g.e., s. 8.

¹³³ A.g.e., s. 14.

Daimî tarafsızlık, bağımsızlıkla birlikte Türkmenistan'ın temel dış politika önceliklerinden birisini oluşturdu. 8 Aralık 1991'de Minsk şehrinde, Beyaz Rusya, Rusya ve Ukrayna tarafından BDT'yi kuran andlaşma imzalandı¹³⁴. 21 Aralık 1991 tarihli **Almatı Beyannamesi**yle de Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan da BDT'ye katıldılar¹³⁵. Ancak daha sonraki süreçte Türkmenistan daimî tarafsızlık gerekçesiyle BDT Şartını parlamentosunda onaylamamıştır. 26 Ağustos 2005 tarihinde BDT Devlet Başkanları Konseyinin aldığı kararla, daimî tarafsızlık statüsü göz önünde bulundurularak Türkmenistan BDT'ye ortak üye oldu. Karar ekinde **Türkmenistan'ın BDT'ye Katılımının Temel İlkeleri** de yer almaktaydı¹³⁶.

BDT'nin kurulmasından hemen sonra 15 Mayıs 1992 tarihli BDT Devlet Başkanları Konseyinin Taşkent zirvesinde kabul edilen **Kolektif Güvenlik Anlaşmasını** Ukrayna, Moldova ve Türkmenistan imzaladılar¹³⁷. Benzer şekilde Türkmenistan, 20 Mart 1992 tarihinde Kiev'de yapılan Devlet Başkanları Konseyin toplantısında kabul edilen BDT İçinde Askerî Gözlemciler ve Ortak Barışı Koruma Kuvvetleri Anlaşmasını¹³⁸ ve 26 Mayıs 1995 tarihli Devlet Başkanları Konseyinde kabul edilen Topluluk Üyesi Devletlerin Üçüncü Devletlerle Olan Dış Sınırlarının Korunması Andlaşmasını da imzalamadı¹³⁹. Türkmenistan'ın savunma anlaşmalarını,

¹³⁴ İngilizce çevirisi için bkz. "Agreement Establishing the Commonwealth of Independent States", **International Legal Materials**, Vol. XXXI, No: 1 (January 1992), s. 143.

¹³⁵ Almatı Beyannamesi için bkz. *ibid.*, s. 148-149.

¹³⁶ Kararın ve ekinin İngilizce çevirisi için bkz. http://www.turkmenistan.ru/?page_id=8&lang_id=en&elem_id=7041&type=event&sort=date_desc

¹³⁷ Anlaşmanın 4. maddesine göre, anlaşmaya taraf olan devletlerden birine yönelecek bir saldırı tüm taraf devletlere yönelik bir saldırı sayılacaktır. **Purtaş**, s. 89 vd.

¹³⁸ A.g.e., s. 99.

¹³⁹ A.g.e., s. 95. Zhenis **Kembayev**, **Legal Aspects of the Regional Integration Processes in the Post-Soviet Area**, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg 2009, s. 73.

yakın gelecekte izlemeyi düşündüğü dış politika anlayışına dolayısıyla daimî tarafsızlık statüsüne aykırı bulduğu için imzalamadığı ifade edilebilir¹⁴⁰.

Bu süreçte 9-10 Temmuz 1992 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AGİK Zirve Toplantısında dönemin Devlet Başkanı Türkmenbaşı, ilk kez “pozitif tarafsızlık” siyasetini açıkladı. Bu tarihten itibaren de kitle iletişim araçlarında, resmî açıklamalarda tarafsızlık siyasetine ilişkin olarak bir propaganda dönemi başladı. Türkmenbaşı, 15 Mart 1995 tarihinde İslâmbat'taki ECO toplantısında tarafsızlık siyaseti takip edeceklerini beyan ve bu statüyü teklif etti. Bu beyan diğer ECO üyesi devletlerce desteklendi. 18-20 Ekim 1995 tarihleri arasında Bağlantısızlar Hareketinin¹⁴¹ Kolombiya'nın Cartagena şehrinde zirve toplantılarına katılan devletler de aynı şekilde Türkmenistan'ın pozitif tarafsızlık statüsüne desteklerini bildirdiler¹⁴². Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık siyaseti, Rusya, Fransa, İngiltere, Çin, Almanya, Hindistan, Endonezya, Malezya, Avusturya, Romanya, Mısır, İsrail, Ukrayna, Ermenistan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan tarafından da desteklendi¹⁴³. Bağlantısızlar Hareketi ve ECO'nun Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık statüsüne verdiği destek, daha sonra BM Genel Kurulu karar metninde de yer alacaktır.

22 Ekim 1995 tarihinde BM'nin kuruluşunun 50. yıldönümünde Devlet Başkanı Türkmenbaşı yaptığı konuşmada, daimî tarafsızlık konusunda BM üye devletlerinin onayını istedi.¹⁴⁴ 12 Aralık 1995 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından **Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığı**¹⁴⁵ hakkındaki karar, oylama yapılmaksızın kabul edildi.

¹⁴⁰ Mehmet Seyfettin **Erol**, “Türkmenistan Devletinin Dış Politikasının Temel Sacayağı: Daimi Tarafsızlık Statüsü”, **Avrasya Dosyası Türkmenistan Özel**, Yaz 2001, Cilt: 7, Sayı: 2, s. 133.

¹⁴¹ Bağlantısızlar Hareketinin bu konudaki desteği için bkz. **Final Document**, Paragraf 176. <http://www.nam.gov.za/xisummit/cartagena95.pdf>

¹⁴² Cumanazar **Garacayev**, “Bitaraplık Hakda Söz”, **Nesil**, 10.12.1996.

¹⁴³ Boris O. **Shikmuradov**, “Positive Neutrality as the Basis of the Foreign Policy of Turkmenistan”, **Perception**, Vol. 2, No. 2, 1997, s. 3.

¹⁴⁴ **Türkmenistan**, 28.12.1995.

¹⁴⁵ **Permanent Neutrality of Turkmenistan**, A/Res/50/80, 12 Aralık 1995. Kararın Türkçeye tarafımızca yapılan tercümesi için bkz. EK I.

BM Genel Kurul kararından sonra Türkmenistan iç hukukunda da 27 Aralık 1995 tarihinde daimî tarafsızlık statüsüne ilişkin olarak çeşitli düzenlemeler yapıldı. Öncelikle daimî tarafsızlık, devletin niteliklerinden birisi olarak 1. ve 6. maddelerde gerekli değişiklikler yapılmak suretiyle Anayasaya eklendi¹⁴⁶. BM Genel Kurul kararının aynen alındığı 1. maddeye eklenen 4. fıkraya göre:

“Türkmenistan, kanunla belirlenen esaslara göre daimî tarafsızlık statüsüne sahiptir. Birleşmiş Milletler Örgütü Genel Kurulunun, 12 Aralık 1995 tarihli “Türkmenistan’ın Daimî Tarafsızlığı” isimli kararında:

“1. Türkmenistan’ın ilân ettiği daimî tarafsızlık statüsünü tanır ve destekler;

2. Birleşmiş Milletler Örgütünün üye devletlerini, Türkmenistan’ın bu statüsüne saygı göstermeye ve desteklemeye ayrıca bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağırır.” Dünya toplumu tarafından kabul edilen Türkmenistan’ın daimî tarafsızlığı, iç ve dış politika-sının temelidir.

6. madde ise daha sonra tekrar Türkmenistan Halk Maslahatı tarafından yapılan 26 Eylül 2008 tarihli değişiklikte aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

“Türkmenistan, Dünya toplumunun tam yetkili bir öznesi olarak, dış siyasetinde daimî tarafsızlık, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama, kuvvet kullanmama ve askerî blok ve ittifaklara katılmama, bölge ülkeleri ve dünya devletleriyle barışsever, dostça ve karşılıklı faydalı ilişkilerin gelişmesine yardım etme ilkelerine riayet eder.

Türkmenistan, uluslararası hukukun genel kabul gören kurallarının üstünlüğünü tanır. Türkmenistan’ın taraf olduğu bir uluslararası andlaşma-nın, Türkmenistan kanunlarında öngörülen kurallardan farklı kurallar getirmesi halinde, uluslararası andlaşma hükümleri uygulanır.”¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Değişiklik metinleri için bkz. **Türkmenistanın Meclisinin Maglumatları**, No: 4/1995.

¹⁴⁷ **Madde 6 (18.5.1992)-** *Türkmenistan, uluslararası hukukun, herkes tarafından kabul edilen kurallarına üstünlük tanır. Türkmenistan, Dünya toplumuna diğer devletlerle eşit olarak katılır. Dış siyasetinde barış içinde yaşama, kuvvet kullanmama, diğer devletlerin iç işlerine karışmama prensiplerine uyar.*

Daimî tarafsızlığın esaslarının kanunla belirleneceğini hüküm altına alan Anayasa değişikliği (mad. 1/4) ile birlikte Halk Maslahatı tarafından **Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığı Hakkındaki Anayasal Kanun**¹⁴⁸ (bundan sonra “**Tarafsızlık Kanunu**” olarak kısaltılacaktır) kabul edildi. Ayrıca **Daimî Tarafsız Türkmenistan'ın İnsan Hakları Konusunda Uluslararası Yükümlülükleri Hakkındaki Beyanname**¹⁴⁹ ilân edildi ve **Tarafsız Türkmenistan'ın Dış Siyaseti Hakkındaki Konsept** kabul edildi¹⁵⁰.

Tarafsızlık aynı zamanda bir devletin askerî doktrinini belirleyen temel unsurlardan birisidir¹⁵¹. Daimî tarafsızlık statüsü kabul edildikten sonra, 27 Eylül 1996 tarihli **Türkmenistan'ın Askerî Doktrinini Temel İlklerinde Değişiklikler Yapılması Hakkında Türkmenistan Halk Maslahatı Kararı**¹⁵² ile askerî doktrinde de değişiklikler yapıldı. Kararda

Madde 6 (12.12.1995)- *Türkmenistan, Dünya toplumunun tam yetkili devleti olarak, uluslararası hukukun herkes tarafından kabul edilen kurallarının üstünlüğünü kabul etme, dış politikada daimî pozitif tarafsızlık, diğer devletlerin iç işlerine karışmama, kuvvet kullanmama ve askerî blok ve ittifaklara katılmama, bölge ülkeleri ve dünya devletleriyle barışsever, dostça ve karşılıklı faydalı ilişkilerin gelişmesini sağlama ilkelerine riayet eder.*

¹⁴⁸ Kanunun Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. **Türkmenistan**, 28.12.1995. Kanunun Türkiye Türkçesine tarafımızca yapılan aktarımı için bkz. EK II. Türkmenistan hukuk sistemine göre *Anayasal kanun*, Türkmenistan'ın anayasal düzeninin esaslarını yakından ilgilendiren, genel referandumla ya da Türkmenistan Halk Maslahatı tarafından kabul edilen belgelerdir. Türkmenistan Anayasal kanunları, Türkmenistan Anayasasından sonra, diğer mevzuata nazaran daha yüksek hukukî güce sahiptir.

¹⁴⁹ 27.12.1995 tarihinde Türkmenistan Halk Maslahatı tarafından kabul edildi. Beyannamenin Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. **Türkmenistan**, 28.12.1995.

¹⁵⁰ Yolbars **Kepbanov**, “Bitarap Türkmenistan: Hukukları ve Borçları”, **Türkmen Dili Hem Edebiyatı**, Sayı 2, Mart-Nisan 1996, s. 6.

¹⁵¹ Cumanazar **Garacayev**, “Bitaraplık Hakda Söz-Kökler, Netice, Tecrube”, **Nesil**, 14.12.1996.

¹⁵² Kararın Türkmenistan Türkçesi metni için bkz. “Türkmenistanın Harbi Doktrinasının Esası Düzgünlerinde Üytgetmeler Girizmek Hakkında Türkmenistanın Halk Maslahatının Çözgüdi”, **Türkmenistanın Meclisinin Maglumatları**, No:3/1996, s. 9 vd.

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının temel hukukî metinleri olan ilgili BM Genel Kurul kararına, Türkmenistan Anayasasına, Tarafsızlık Kanununa atıf yapılmaktadır. Bunun dışında askerî blok ve ittifaklara katılmaktan kaçınmak, askerî blok ve ittifaklara katılan devletleri yükümlülük altına sokan ya da kolektif olarak sorumluluklarını gerektiren devletlerarası birliklere katılmamak, ülkesinde diğer devletlerin askerî üslerini bulundurmamak, doktrinde yapılan diğer değişikliklerdir (Halk Maslahatı Kararı, mad. 3)¹⁵³. Benzer şekilde 27 Aralık 1999 tarihinde Türkmenistan Halk Maslahatı tarafından kabul edilen Türkmenistan'ın dış politikasına ilişkin bildiri ile daimî tarafsızlığa ilişkin ilkeler tekrar edildi¹⁵⁴.

2009 yılında Türkmenistan Devlet Başkanı Berdimuhamedov, **Bağımsız, Daimî Tarafsız Türkmenistan'ın Askerî Doktrini Hakkındaki Karar** ile yeni askerî doktrini kabul etti. Mahiyeti itibariyle savunma nitelikli olan doktrinde Anayasa ve Tarafsızlık Kanunu temel alınarak daimî tarafsızlığa ilişkin yükümlülükler korunmuştur¹⁵⁵.

b. Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık Statüsünün Özellikleri

i) İradî Oluşu

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsü, bu devletin tercihinine ve serbest iradesine dayanmaktadır. Bu statü, uluslararası bir yükümlülükten kaynaklanmaksızın tek taraflı olarak ve gönüllü ilân edilmiştir. Bu bakımdan geçmişte örnekleri görülen geleneksel olarak daimî tarafsızlık statüsüne sokulan devletlerin durumundan ayrılır. Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının iradî oluşu, BM Genel Kurul kararının başlangıç kısmında, "*Her devletin dış siyasetini, uluslararası hukukun ve Birleşmiş Milletler Örgütü*

¹⁵³ Kararda BM kararlarının üstünlüğü (mad. 2) ve BM Şartını uygulama taahhüdü de (mad. 3) yer almaktadır.

¹⁵⁴ **The Declaration on the Foreign Policy of Turkmenistan in the XXI Century based on the Permanent Neutrality, Principles of Peace, Good-Neighborhood and Democracy.** <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=9354>. Bilgi için bkz. Erol, s. 138.

¹⁵⁵ Gurbangulı Berdimuhamedov, **Garaşsız, Hemişelik Bitarap Türkmenistanın Harbi Doktrinası**, Türkmen Döwlet Neşiryat Gullugy, Aşkabat 2009.

Şartının amaç ve ilkelerine uygun olarak **serbestçe belirleme egemen hakkını yeniden teyit ederek...**” ifadesinde de anlaşılabilir. Ayrıca bildirinin 1. maddesinde bu statünün Türkmenistan tarafından **ilân edildiği** de belirtilmiştir¹⁵⁶. Tarafsızlık Kanununda ise açıkça Türkmenistan'ın, daimî tarafsızlığını **gönüllü** olarak ilân ettiği belirtilmektedir (mad. 1).

ii) Tek Taraflı Oluşu

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının hukukî dayanağı tek taraflı işlemlerdir. Türkmenistan'ın bu işlemlerinin akdî bir ilişki anlamında belirli bir muhatabı yoktur ve dolayısıyla bu statü akdî bir ilişkiye dayanmaz. Daimî tarafsızlık statüsü öncelikle dönemin Devlet Başkanı Türkmenbaşı tarafından çeşitli uluslararası platformlarda ve örgütlerde ilân edilmiştir. ECO, Bağlantısızlar Hareketi, BM Genel Kurulu ve BDT aldıkları kararlarla bu statüyü desteklemiştir. Ancak tarafsızlığın ilânı ve karşılık olarak verilen destek kararları, akdî bir ilişki doğurmaz. Daha sonraki aşamada ise Türkmenistan, Anayasa değişikliği ve Tarafsızlık Kanunu çıkararak iç hukuk işlemleri yoluyla, bu statüsünün esaslarını düzenlemiştir.

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının Avusturya'nın daimî tarafsızlığına benzeyen yönleri vardır. Bu statü BM Genel Kurulu kararı ile de tanınmasının yanında, iç hukuk mevzuatına dayanmaktadır. Öğretide Avusturya'nın bir kanun ile daimî tarafsızlığını ilân etmesi, tek taraflı bir sözverme¹⁵⁷ işlemi olarak değerlendirilmiştir. Buna göre Avusturya'nın tarafsızlık bildirimini bir teklif olmayıp, iç hukukta alınan bir kararın, uluslararası alana çıkmasına vesile olmak gibi bir işleve sahiptir. Diğer devletler bu ilândan haberdar olduktan sonra, bildirim Avusturya'yı bağlar ve bu devlete daimî tarafsızlığın öngördüğü görevleri yükler. Buna karşılık, diğer devletler bildirinin içeriğini açıkça ya da zımnen tanımadıkça bu tarafsızlığa saygı

¹⁵⁶ **1. Türkmenistan'ın ilân ettiği daimî tarafsızlık statüsünü tanıır ve destekler;**

¹⁵⁷ Uluslararası hukukta tek taraflı sözverme, hiçbir karşılık koşulu koymadan ve öteki kişilerce kabul edilmesini aramadan bir uluslararası hukuk kişinin belli bir konuda belli bir biçimde davranacağını belirten tek taraflı bir irade açıklamasıdır. **Pazarıcı**, 1. Kitap, s. 278. Sözverme hakkında geniş bilgi için bkz. **Çağırın**, Tek Taraflı, s. 277 vd.

göstermekle yükümlü değildirler¹⁵⁸. Tek taraflı söz verme yoluyla sahibi bakımından doğan yükümlülüklerin daha sonra yine bu hukuk kişinin bir ikinci işlemiyle kaldırılıp kaldırılamayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Öğretide bu konudaki ağırlıklı eğilim, sözverme işleminin hukukî sonuç doğurup doğurmadığına bakarak ayırma gidilmesi yönündedir. Eğer bu işleme dayanarak alınan bazı tutumlar varsa, bunlar bakımından sözvermenin geri alınamayacağı ifade edilmektedir¹⁵⁹.

Dönemin Dışişleri Bakanı Şıhmuradov¹⁶⁰ ve Türkmen hukukçu Kepbanov'a¹⁶¹ göre BM'nin tüm üyelerinin rızası olmazsa, bu statü değiştirilemez, kaldırılamaz. Kanımızca bu işlemlerin belirli bir muhatabı olmadığı ve dolayısıyla somut olarak karşı tarafa yönelik bir hukukî sonucu olmadığı için Türkmenistan, daimî tarafsızlıkla ilgili bu taahhütlerinden her zaman dönebilir. Türkmenistan'ın bu statüsünü sürdürme yükümlülüğü yoktur. Türkmenistan, bu statüyü BM üyelerinin rızası olmaksızın her zaman geri alma hakkında sahiptir.

iii) Tanınmış Oluşu

Türkmenistan Anayasasına göre: ... **Dünya toplumu tarafından kabul edilen Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı, iç ve dış politikasının temelidir (mad 1/4)**. Benzer şekilde yeni Askerî Doktrinde de Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının “uluslararası kabul görmüş” olduğu ifade edilmektedir. Anayasa ve Askerî Doktrindeki ifadesiyle gerçekten Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı, dünya toplumu tarafından tanınmış mıdır?

Yukarıda da ifade edildiği gibi Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığını destekleyen ECO, Bağlantısızlar Hareketi, BM ve BDT kararları bulunmaktadır. BM Genel Kurulu kararı örneğinde meseleyi ele alacak olursak, BM Genel Kurulunun Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı konusundaki aldığı kararın bağlayıcılığını değerlendirmemiz gerekir.

¹⁵⁸ Tartışmalar için bkz. **Çağırın**, Tek Taraflı, s. 111 vd.

¹⁵⁹ **Pazarıcı**, 1. Kitap, s. 279.

¹⁶⁰ **Shikmuradov**, s. 5.

¹⁶¹ **Kepbanov**, s. 7.

BM Genel Kurulu kararları yönelttikleri makamlar açısından yapılan ayrıma göre, *Örgüt içine ve Örgüt dışına* yöneltilen kararlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Örgüt dışına yöneltilen kararlar, diğer uluslararası hukuk kişilerine yöneltilen kararlardır. Bu çerçevede Genel Kurulun diğer devletlere yönelttiği kararlar bağlayıcı ve emredici güçten yoksun olarak kabul edilmektedir ve daha çok tavsiye niteliğindedir¹⁶². Ancak devletler tavsiyelerin alınmasından önce ya da sonra, belirli bir karar bağlayıcı güç tanıyacaklarını kabul edebilirler. Bu irade açıklaması bir andlaşma veya tek taraflı bir tasarrufla yapılabilir. Kararın Genel Kurulda oylanması sırasında, karar lehinde oy kullanan devlet, lehe oy kullandığı için bu karara bağlayıcılık tanımış sayılmaz. Bu yüzden kararın dolaylı yoldan bağlayıcı sayılması için, ilgili devletin karar alındıktan sonra, ayrı bir irade açıklamasında bulunması gerekir. Karara bağlayıcılık tanıyan devletler, kendilerini bir yükümlünün altına sokmuş sayılırlar ve bağlayıcılık, ancak karara bu niteliği tanımış olan üye devlete karşı ileri sürülebilir¹⁶³.

BM Genel Kurulu kararını incelediğimizde, kararın 1. maddesi Örgüte yöneliktir. Genel Kurulun açıkça *Türkmenistan'ın ilân ettiği daimî tarafsızlık statüsünü tanıdığını ve desteklediğini* görmekteyiz. Dolayısıyla BM Örgütü, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığını tanımıştır. Örgüt, Türkmenistan ile ilişkilerinde Türkmenistan'ın bu statüsüne saygı gösterme ve ihlâl etmeme yükümlülüğü altındadır.

Kararın 2. maddesinde ise Genel Kurul *Birleşmiş Milletler Örgütünün üye devletlerini, Türkmenistan'ın bu statüsüne saygı göstermeye ve desteklemeye ayrıca bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağırılmaktadır*. Kararın bu hükmü ise Örgüt dışına, üye devletlere yöneliktir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Örgüt dışına yönelik kararlar bağlayıcı değildir. Zaten kararın kaleme alınışını göz önüne aldığımızda kararda yer alan “çağırır” ifadesi, kesinlik içermeyen, kararın uygulanmasında takdir yetkisi bırakan emredici olmayan bir ifadedir. Dolayısıyla

¹⁶² BM Genel Kurul kararlarının hukukî sonuçları hakkında bkz. Cem Sar, “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarının Hukukî Değeri”, *AÜSBFD*, Cilt: XXI, No. 4, (1966), s. 227 vd.

¹⁶³ Sar, s. 251.

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı hakkındaki BM Genel Kurul kararı, bağlayıcılıktan yoksun bir tavsiye kararıdır ve üye devletlerin Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığını tanıma yükümlülüğü yoktur. Tavsiye, bağlayıcı kararın tersine, muhatabını teklif edilen davranışı yerine getirme hususunda serbest bırakan karardır. Tavsiyeye aykırı davranan üye devletlerin davranışı, hukuka aykırı bir eylem olarak nitelendirilemez. Kimse tavsiye kararına uymak zorunda değildir, fakat kararın varlığı üye devletlere o kararda öngörülen davranışta bulunma hakkını vermektedir¹⁶⁴. Bununla birlikte tavsiye kararları bağlayıcı olmasa da yükümlülük getirmese de etki doğurabilir. Bu noktada tavsiye kararları teamüle yol açacak bir etkiye sahip olabilir¹⁶⁵.

iv) Teminatsız Oluşu

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığına ilişkin BM Genel Kurulu kararı, Türkmen makamları ve bazı Türkmen hukukçular tarafından Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün korunması için dünya toplumunca verilen bir teminat olarak yorumlanmıştır. Örneğin eski Dışişleri Bakanı Şihmuradov¹⁶⁶ ve Türkmen hukukçu Kepbanov'a¹⁶⁷ göre Türkmenistan'ın tarafsızlık statüsünün esas teminatı, BM'nin tüm üyelerinin Türkmenistan hakkındaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda, tarafsızlık statüsünü korumak ve güçlendirmek için birlikte hareket etmeleridir. BM'nin tüm üyelerinin rızası olmazsa, bu statü değiştirilemez, kaldırılmaz. Bu görüşe göre BM Genel Kurul kararı, gerek kararı kabul eden

¹⁶⁴ Örneğin çeşitli devletlerin siyasî açıklamalarıyla Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü desteklediğini görmekteyiz.

¹⁶⁵ Mehmet Emin Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, Turhan Kitabevi, Ankara 2013, s. 352 vd. Bununla birlikte kararların bağlayıcı mahiyeti ve hukukî etkileri konusunda bir ayrıma gidilmelidir. Kararlar, devletler tarafından bağlayıcı olarak telakki edilmese de hukukî etkiye sahip olabilir. Diğer bir ifadeyle, "hukukî etki"nin kapsamı, "hukukî bağlayıcılık"tan daha geniştir. Obed Asamoah, "The Legal Effect of Resolutions of the General Assembly", *Columbia Journal of Transnational Law*, Vol. 3 (1965), s. 214.

¹⁶⁶ *Shikmuradov*, s. 5.

¹⁶⁷ *Kepbanov*, s. 7.

devletlere, gerek BM'ye, gerekse BM'ye üye tüm devletlere, başta Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının teminat altına alınması olmak üzere bazı yükümlülükler yüklemektedir.

Benzer şekilde 27 Aralık 1999 tarihinde Türkmenistan Halk Maslahatı tarafından kabul edilen Türkmenistan'ın dış politikasına ilişkin bildiriye, BM Genel Kurulunda Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığına ilişkin bildiriye kabul eden devletlerin Türkmenistan'a karşı herhangi bir güç kullanmamakla ve güç kullanma tehdidinde bulunmamakla veya Türkmenistan'daki barışı bozabilecek herhangi bir faaliyette bulunmamakla, dünya ülkelerinin Türkmenistan'ın iç işlerine karışmamakla ve Türkmenistan'a karşı yapılan siyasî baskıları desteklememekle ve Türkmenistan'ı herhangi bir askerî bloğa girmeye zorlamamakla yükümlü oldukları ifade edilmektedir¹⁶⁸. Ancak daha da öte dünya devletlerinin Türkmenistan topraklarına yabancı askerî kuvvetleri veya askerî personeli sokmamakla ve bu topraklar üzerinde askerî üslerin oluşmasını önlemekle yükümlü oldukları iddia edilmektedir¹⁶⁹.

Yukarıda da ifade edildiği gibi BM Genel Kurul kararı, BM Örgütü ve üye devletlere yönelik hükümler içermektedir. Örgüte yönelik olan 1. madde, sadece Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının Örgüt tarafından tanındığını göstermektedir. Bunun dışında daimî tarafsızlığın korunmasına yönelik herhangi bir teminat maddede yer almamaktadır.

2. madde ise üye devletlere yönelik olduğu için zaten bağlayıcılıktan yoksun olduğu gibi, yine herhangi bir teminat içermemektedir. Pasif yükümlülük anlamında Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsüne saygı göstermek, destekleyip desteklememek, her olayda devletlerin kendi kararlarına bağlıdır. Bu yüzden uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturmadığı sürece, BM üyelerinin Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün ihlâl edilmemesi konusunda bir yükümlülüğü yoktur. Daimî tarafsızlık statüsünün ihlâlî ise mutlaka barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturmaz.

¹⁶⁸ Bu ilkeler temelde BM Şartının amaç ve ilkelerinde de ifadesini bulan ilkelerdir.

¹⁶⁹ **The Declaration on the Foreign Policy of Turkmenistan in the XXI Century based on the Permanent Neutrality, Principles of Peace, Good-Neighborhood and Democracy.** <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=9354>. Bilgi için bkz. Erol, s. 138.

Örneğin üye devletler, Türkmenistan ile ittifak andlaşması yaparlarsa sorumlu tutulamaz. Bu durum uluslararası hukuka aykırı kabul edilemez, BM kararları ile müeyyide uygulanamaz.

Aktif yükümlülük anlamında ise üye devletlerin Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığına 3. devletlerin saygı göstermesini sağlamak yükümlülükleri yoktur. 3. devletlerden Türkmenistan'a veya bu statüsüne yönelik bir saldırı veya ihlâl olması durumunda, üye devletler BM Genel Kurul kararı ile herhangi bir engelleme ve koruma taahhüdüne girmiş değildirlir.

Bununla birlikte Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının bir teminatı, BM Şartının 1/1. maddesinin anlamından dolayı şekilde çıkartılabilir. Örgütün temel görevi uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bunun için gerekli tedbirleri almaktır. Şüphesiz daimî tarafsızlık statüsü, nihayetinde bu amacın gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu hüküm, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün ihlâline karşı bir tür teminattır. BM Genel Kurulu kararı da Şartın bu hükmünü teyit etmektedir. Tekrar hatırlatmak gerekirse BM Genel Kurulu kararının 2. maddesi BM üye devletlerini, Türkmenistan'ın bu statüsüne saygı göstermeye ve desteklemeye, bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağırılmaktadır. Aslında bu durumda daimî tarafsızlığın teminatı, gerçekte ülke dokunulmazlığının teminatı ile aynı anlama gelmektedir. Dolayısıyla, özel bir koruma sağlamasa da Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının ihlâli, uluslararası barış ve güvenliği tehdit ediyorsa, bu durumda BM sistemi çerçevesinde dolaylı bir teminatın söz konusu olduğunu ifade edebiliriz.

v) BM'nin Amaç ve İlkeleri ile Uyumlu Oluşu

Başlangıçta daimî tarafsız devletlerin, kolektif güvenlik sistemi öngörmeleri nedeniyle Milletler Cemiyetine, daha sonra BM'ye üyeliğinin bu statüleri ile bağdaşmayacağı ileri sürülmekteydi. Ancak bugün itibariyle en son 2002 yılında İsviçre'nin de üyeliği ile birlikte BM üyesi olmayan daimî tarafsız devlet kalmamıştır. Böylece daimî tarafsız devletlerin de BM üyesi olabilmesi konusunda bir uygulama gelişmiştir. Türkmenistan ise daimî tarafsızlık statüsünden önce BM üyesi olmuştur. BM Genel Kurulu, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığını tanıırken, herhangi bir ayrıcalıkla bu

statüyü tanımamıştır. Dolayısıyla Türkmenistan, BM Şartı hükümlerine riayet etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük BM Genel Kurulu kararında da ifade edilmektedir. Buna göre, *Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün kabulü, şarttan doğan yükümlülüklerini yerine getirmesine etki etmeyecek ve BM'nin amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunacaktır.* Tarafsızlık Kanununa göre ise *Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü kabul etmesi, BM Şartının öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmesine aykırı değildir. Türkmenistan, BM'nin amaçlarına ulaşabilmesi için her türlü desteği sağlar. Türkmenistan, BM'nin ve kararlarının önceliğini kabul eder (mad. 2).*

vi) Pozitif Mahiyette Oluşu

Türkmenistan makamlarının açıklamalarında ve çeşitli belgelerde Türkmenistan'ın tarafsızlığı, “pozitif tarafsızlık” olarak nitelendirilmektedir. Örneğin 1992 yılında Helsinki’de yapılan AGİK Zirve Toplantısında dönemin Devlet Başkanı Türkmenbaşı, ilk kez “pozitif tarafsızlık” siyasetini açıkladı. Yine 1994 tarihli ilk Askerî Doktrinde yer alan ilkelerden birisi de “pozitif tarafsızlık” kavramıydı.

Tarafsızlık hukuk açısından baktığımızda herhangi bir hukukî belgede pozitif tarafsızlık kavramı bulunmamaktadır. Türkmen makamlarınca kullanılan bu kavram, daha çok siyasî bir tercihi yansıtmaktadır ve bölgede barışa aktif katkı sağlamak olarak değerlendirilmelidir. BM Genel Kurulu kararı da *Türkmenistan'ın bölge ülkeleri ve diğer dünya devletleri ile barışsever, dostane ve karşılıklı faydalı ilişkilerin geliştirilmesinde etkin ve olumlu rol oynamaya arzulu olduğunu* ifade ederek bu duruma işaret etmiştir.

Bu çerçevede Türkmenistan, 1990’lı yıllarda bölgede barışın sağlanmasına katkıda bulunma amacıyla, Tacikistan ve Afganistan’daki iç karışıklıklar sırasında taraflar arasındaki görüşmelerde ev sahipliği yaptı. 2007 yılında da BM’nin özel bir misyonu olan BM Orta Asya Önleyici Diplomasi Bölgesel Merkezi¹⁷⁰, Başkent Aşkabat’ta faaliyete başladı.

¹⁷⁰ <http://unrcca.unmissions.org/>

c. *Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık Statüsünden Doğan Yükümlülükleri*

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının temel ilkeleri Tarafsızlık Kanunu ile belirlenmiştir. Bu ilkeler içerisinde doğrudan daimî tarafsızlığa ilişkin yükümlülükler olduğu gibi, dolaylı olarak tarafsızlığı ilgilendiren iç ve dış politikaya yönelik genel nitelikli taahhütler de bulunmaktadır. Tarafsızlık Kanununun 12. maddesi ile de *Türkmenistan, iç ve dış siyasetinde riayet ettiği daimî tarafsızlık statüsüne ve bu statüsünden kaynaklanan yükümlülüklerine tam ve kesin olarak uymayı garanti etmiştir*. Aşağıda münhasıran daimî tarafsızlıktan doğan yükümlülüklerin temel unsurları ele alınacaktır.

i) Daimî Tarafsızlığını Korumak

Tarafsızlık Kanununa göre Türkmenistan, daimî tarafsızlığını destekler ve sürekli uygular (mad. 1), iç ve dış siyasetinde riayet ettiği daimî tarafsızlık statüsüne ve bu statüsünden kaynaklanan yükümlülüklerine tam ve kesin olarak uymayı garanti eder (mad. 12).

ii) Askerî İttifaklara Girmemek

Türkmenistan, hiçbir askerî blok ve ittifaka; kolektif sorumluluğu gerektiren devletlerarası birliklere dâhil olamaz (mad. 4). Daha önce de ifade edildiği gibi BDT'nin kurulmasından sonra Türkmenistan, BDT çerçevesinde kabul edilen Kolektif Güvenlik Anlaşmasını, BDT İçinde Askerî Gözlemciler ve Ortak Barışı Koruma Kuvvetleri Anlaşmasını ve Topluluk Üyesi Devletlerin Üçüncü Devletlerle Olan Dış Sınırlarının Korunması Andlaşmasını imzalamadı. Türkmenistan şu anda herhangi bir askerî ittifaka dâhil olmamakla birlikte, daimî tarafsızlık siyasetini göz önünde bulundurarak NATO ile çeşitli alanlarda işbirliği programları çerçevesinde ilişkilerini sürdürmektedir¹⁷¹.

Türkmenistan, daimî tarafsızlık statüsünün bu tür birliklere katılmasına engel olduğunu ileri sürmekte ve bu yüzden BDT'ye üye olmamaktadır¹⁷².

¹⁷¹ Bkz. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50317.htm

¹⁷² Türkmenistan, 2005 yılında BDT'ye ortak üye olurken alınan kararın ekinde yer alan Türkmenistan'ın BDT'ye Katılımının Temel İlkelerine göre, *devletler arası birliklere katılmayacaktır*.

Benzer gerekçeyle Türkmenistan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyine de katılmamaktadır. Kanımızca egemenlik yetkisinin devredilmediği ve askerî nitelikte olmayan uluslararası örgütlere katılım, daimî tarafsızlık statüsüne aykırılık teşkil etmez. Bize göre Türkmenistan'ın bu politikası, daimî tarafsızlığın ihlâli endişesinden daha çok dış politika dengelerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla daimî tarafsızlığın hukukî yönü ile bir ilgisi yoktur. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi Türkmenistan, başta BM ve uzmanlık kurumları olmak üzere, ECO, İslâm İşbirliği Teşkilâtı gibi başka uluslararası örgütlere de üye bulunmaktadır.

iii) Yabancı Üs Bulundurmamak

Türkmenistan yabancı askerî üsleri ülkesinde bulunduramaz (mad.6). Türkmenistan'da şu anda herhangi bir yabancı askerî üs bulunmamaktadır.

iv) Barışsever Dış Politika Uygulamak ve Savaşmamak

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı, barışın güçlendirilmesine ve bölge ve bütün dünya devletleri ile dostluk ve karşılıklı çıkar ilişkilerinin gelişmesine yönelik iç ve dış siyasetinin temelidir (mad. 1). Türkmenistan, barışsever bir dış politika uygulayacaktır. Türkmenistan'ın diğer devletlerle ilişkileri, aynı zamanda BM Örgütünün ilkeleri arasında yer alan eşitlik, karşılıklı saygı ve iç işlerine karışmama prensiplerine dayanır (mad. 3). Türkmenistan'ın dış politika faaliyetleri, diğer devletlerin çıkarlarını sınırlandırmaz, onlara zarar vermez ve emniyetlerine tehlike teşkil etmez (mad. 4). Türkmenistan, siyasî amaçlarla devletlerin diğer devletler üzerinde zor kullanmalarını haksız eylem olarak kabul eder ve ilân ettikleri iktisadî ablukalara katılmaz (mad. 8/2).

Türkmenistan, savaş veya askerî çatışma başlatamaz. Savaşa veya askerî çatışmaya sebep olabilecek herhangi bir faaliyette bulunamaz. Bununla birlikte kendisine karşı askerî tecavüz durumunda meşru müdafaa hakkını kullanılma hakkına sahip olduğu izahından varestedir. Bir saldırı durumunda Türkmenistan, başka devletlere veya BM'ye yardım için başvurma hakkına sahiptir (mad. 5).

Türkmenistan'ın ülkesini savunmaya yönelik bir ordusu bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkmenistan, silâhsızlandırılmış bir ülke değildir. Ancak silâhlanmaya sınırlama getirmiştir. Tarafsızlık Kanununa göre Türkmenistan, nükleer, kimyasal, biyolojik silahlarını ve kitle imha silahlarının diğer türlerini bulunduramaz, üretmez ve yayamaz (mad. 6).

v) BM Şartından Doğan Yükümlülükler

BM'nin amaç ve ilkeleri ile uyumlu olmak, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının bir özelliği olduğu kadar, aynı zamanda Türkmenistan'a yükümlülükler de getirmektedir. Yukarıda daimî tarafsız devletlerin BM üyesi olabilmesi konusunda bir uygulama geliştiği ifade edilmişti. Ancak BM üyeliğinden kaynaklanan yükümlülükler, daimî tarafsızlıkla mutlak olarak örtüşecek midir?

Tarafsızlık Kanununa göre Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü kabul etmesi, BM Şartının öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmesine aykırı değildir. Türkmenistan, BM'nin, amaçlarına ulaşabilmesi için her türlü desteği sağlar. Türkmenistan, BM ve kararlarının önceliğini kabul eder (mad. 5). Görüldüğü gibi Türkmenistan, BM Şartına riayet konusunda herhangi bir ayrıma gitmemiş, istisnasız BM kararlarının önceliğini kabul etmiştir. Ancak kanımızca burada söz konusu olan kararlar, BM'nin tüm organlarının kararları değil, özellikle BM Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düşmesi durumunda almış olduğu bağlayıcı kararlardır. Aksi yorum, kural olarak bağlayıcı mahiyette olmayan, daha çok üye devletlere takdir yetkisi tanıyan, tavsiye niteliğinde olan başta BM Genel Kurulu kararları olmak üzere tüm BM organlarının kararlarına bağlayıcılık kazandırma anlamına gelebilir.

İsviçre'nin BM Güvenlik Konseyinin ekonomik yaptırımlarını uyguladığını ifade etmiştik. Dolayısıyla bu tür yaptırımları Türkmenistan'ın da uygulaması daimî tarafsızlığını zedelemeyecektir. Bu yüzden Türkmenistan BM Güvenlik Konseyinin kararı ile örneğin ekonomik yaptırımlara katılabilir.

Peki, BM Genel Kurulunun özellikle silâhlı zorlama yollarına yönelik tüm bağlayıcı kararlarına Türkmenistan riayet etmek yükümlülüğünde

midir? Bilindiği gibi BM Barış Gücü, üç tür yetkiyle hareket etmektedir: i) barışı koruma, ii) barışı kuruma ve iii) barışı kollama ve uygulama. BM Barış Gücünün askerî müdahale yetkisi, sadece barışı kollama ve uygulama operasyonlarında söz konudur¹⁷³.

Bu konuda uygulamaya baktığımızda, gerek İsviçre'nin gerekse Avusturya'nın BM barışı koruma operasyonlarına katıldığını görmekteyiz. Dolayısıyla Türkmenistan'ın da barışı koruma operasyonlarında yer alması daimî tarafsızlık statüsüne aykırılık teşkil etmeyecektir.

Ancak barışı kollama ve uygulama operasyonları açısından durum farklılaşmaktadır. Her ne kadar BM Güvenlik Konseyi kararına dayansa da, BM barışı kollama ve uygulama operasyonları, silâhlı müdahale gerektirdiği için, kanımızca daimî tarafsızlıkla çok bağdaşır görünmemektedir. Bu noktada BM'nin askerî tedbirleri açısından bir ayrıma gidilerek, daimî tarafsız devletlerin barışı uygulama operasyonları dışında tutulması gerektiğini düşünüyoruz¹⁷⁴.

Bunun dışında, bağlayıcı gücü olmasa da Denizdeki Silâhlı Çatışmalara Uygulanabilir Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabında bu yönde çeşitli düzenlemenin olduğunu görmekteyiz. San Remo El Kitabına göre bir uluslararası silâhlı çatışma durumunda, Güvenlik Konseyinin Şartın VII. Bölümü uyarınca ekonomik yaptırımlar dâhil olmak üzere önleyici ya da zorlayıcı tedbirler alması halinde, BM Üye Devletleri, BM Şartının ve Güvenlik Konseyi kararlarının öngördüğü yükümlülükler ile bağdaşmayabilecek davranışı meşrulaştırmak için *tarafsızlık hukukuna dayanmayabilirler (mad. 8)*. Yine BM Güvenlik Konseyinin BM Şartının VII. Bölümü çerçevesinde silâhlı çatışmanın taraflarından bir ya da daha fazlasının uluslararası hukuku ihlâl eder tarzda şiddete başvurduğunu belirleyen bir karar alması durumunda, tarafsız devletlerin uluslararası hukuku ihlâl eden

¹⁷³ Hüseyin **Pazarcı**, **Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap**, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 213 vd.

¹⁷⁴ Bindschedler, BM yaptırımları açısından diğer tedbirler göz önüne alındığında askerî tedbirlere katılmanın daimî tarafsızlıkla bağdaşmayacağını ifade etmektedir. **Bindschedler**, Permanent, s. 136.

devlete insancıl yardım dışında başka yardımda bulunamayacağı ve barışın ihlâlinden veya o devletin saldırganlığının kurbanı durumundaki herhangi bir devlete yardımda bulunabileceği düzenlenmektedir (mad. 7/a-b). Görüldüğü gibi San Remo El Kitabında düzenlenen hükümler, BM Şartı ve Güvenlik Konseyinin kararlarının tarafsızlık hukukuna göre öncelikli olarak uygulanmasına yönelik unsurlar içermektedir.

SONUÇ

İlk ortaya çıkışından bu yana, uluslararası hukuktaki gelişmelere paralel olarak, daimî tarafsızlık kavramının içeriği ve uygulamasında da değişiklikler olmuştur. Örneğin bu süreç zarfında, daimî tarafsız bir devletin Milletler Cemiyetine ya da BM'ye üyeliği gibi sorunlar tartışılmış, ancak bugün gelinen nokta itibariyle BM üyesi olmayan daimî tarafsız devlet kalmamıştır.

Başka bir tartışma konusu ise, daimî tarafsızlık statüsünün bir andlaşma yolu ile kazanılabilesinin yanında tek taraflı beyanlarla bu statünün elde edilip edilemeyeceğinden doğmuştur. Uygulamada şekli anlamda bir andlaşma olmadan, paralel irade beyanları yoluyla bu statünün kazanılabileceği görülmüştür. Daha da öte bu statüyü, başka devletlerin teminatı olmaksızın ilân eden devletler ortaya çıkmıştır. Bu durum ise, teminatın, daimî tarafsızlığın kurucu unsuru olup olmadığı sorusunu akla getirmiştir. Zira genel bir sınıflandırma yapıldığında genellikle daimî tarafsızlık statüsündeki devletlerin, bu statülerinin teminat altında olduğu görülmektedir. Ancak Kosta Rika, Moldova ve Türkmenistan gibi daimî tarafsızlıkları teminat altına alınmayan devletlerin bu yüzden gerçek anlamda daimî tarafsız devlet kabul edilemeyecekleri ileri sürülmüştür. Kanımızca teminat, daimî tarafsızlığın kurucu bir unsuru değildir. Ancak teminatsız bir daimî tarafsızlık ilânının hukukî sonuçları elbette farklı olacaktır.

Daimî tarafsızlık statüsünün, BM'nin kolektif güvenlik sistemi ile bağdaşmayacağı başka bir itiraz konusu olmuştur. Ancak yine uygulamaya bakıldığında İsviçre ve Avusturya'nın BM barışı koruma operasyonlarında yer alması, daimî tarafsızlık statüleri ile bağdaşmaz kabul edilmemiştir. Tüm

bu veriler, daimî tarafsızlık kavramının ilk ortaya çıkışına göre daha esnek bir şekilde yorumlandığı göstermektedir.

Soğuk Savaş sonrası, çeşitli güvenlik kaygıları ile Türkmenistan da pozitif daimî tarafsızlığını ilân etti. Türkmenistan bu statüsünü bir andlaşmaya dayanmaksızın tek taraflı ve gönüllü olarak ilân etmiştir. Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsü, BM Genel Kurulu tarafından tanınmış ancak, teminat altına alınmamıştır.

Bu statü tek taraflı olarak Türkmenistan'a bazı yükümlülükler getirmiştir. Türkmenistan daimî tarafsızlığını korumak, askerî ittifaklara girmek, ülkesinde yabancı askerî üs bulundurmamak, barışsever bir dış politika uygulamak, savaşmamak ve BM Şartından doğan taahhütlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

EKLER**EK I****Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı****Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığı¹⁷⁵**

Genel Kurul,

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı hakkındaki meseleyi dikkate alarak,

Her devletin dış siyasetini, uluslararası hukukun ve Birleşmiş Milletler Örgütü Şartının amaç ve ilkelerine uygun olarak serbestçe belirleme egemen hakkını yeniden teyit ederek,

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün kanunla teşriî teyidini memnuniyetle karşılayarak,

Türkmenistan'ın bölge ülkeleri ve diğer dünya devletleri ile barışsever, dostane ve karşılıklı faydalı ilişkilerin geliştirilmesinde etkin ve olumlu rol oynamaya arzulu olduğunu memnuniyetle karşılayarak,

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün bölgede barışı ve güvenliğini güçlendirmeye katkıda bulunacağı ümidini bildirerek,

Bağlantısızlar hareketinin ve Ekonomik İşbirliği Örgütünün Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü desteklediğini not ederek,

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün kabulünün Onun şarttan doğan yükümlülüklerini yerine getirmesine etki etmediğine ve Birleşmiş Milletler Örgütünün amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunacağını kabul ederek,

1. Türkmenistan'ın ilân ettiği daimî tarafsızlık statüsünü tanıır ve destekler;

2. Birleşmiş Milletler Örgütünün üye devletlerini, Türkmenistan'ın bu statüsüne saygı göstermeye ve desteklemeye ayrıca bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağırır.

¹⁷⁵ Türkçeye tercümesi tarafımızca yapılmıştır.

EK II

Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığı Hakkındaki Anayasal Kanun¹⁷⁶

İşbu Kanun, Türkmenistan Anayasasına uygun olarak BM Genel Kurulunun 12 Aralık 1995 tarihinde kabul edilen “**Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığı**” hakkındaki kararıyla, dünya toplumu tarafından tanınan ve desteklenen Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının siyasî, iktisadî ve insanî esaslarını düzenlemektedir.

Madde 1- Türkmenistan, bağımsız bir Devletin vazgeçilmez haklarını gerçekleştirme çerçevesinde daimî tarafsızlığını gönüllü olarak ilân eder ve bu statüsünü destekler ve sürekli uygular.

Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı, toplumdaki istikrarın ve barışın güçlendirilmesine ve bölge ve bütün dünya devletleri ile dostluk ve karşılıklı çıkar ilişkilerinin gelişmesine yönelik iç ve dış siyasetinin temelidir.

Madde 2- Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü kabul etmesi, Birleşmiş Milletler Örgütü Şartının öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmesine aykırı değildir. Türkmenistan, Birleşmiş Milletler Örgütünün, amaçlarına ulaşabilmesi için her türlü desteği sağlar.

Türkmenistan, Birleşmiş Milletler Örgütünün ve kararlarının önceliğini kabul eder.

Madde 3- Türkmenistan, barışsever bir dış politikayı hayata geçirir. Türkmenistan'ın diğer devletlerle ilişkileri, eşitlik, karşılıklı saygı ve iç işlerine karışmama prensiplerine dayanır.

Madde 4- Türkmenistan, hiç bir askerî blok ve ittifaka; katı veya katılanların kolektif sorumluluğunu gerektiren devletlerarası birliklere dâhil olamaz. Türkmenistan'ın dış politika faaliyetleri, diğer devletlerin çıkarlarını sınırlandırmaz, onlara zarar vermez ve emniyetlerine tehlike teşkil etmez.

¹⁷⁶ 27.12.1995 tarihinde kabul edildi ve 28.12.1995 tarihinde “**Türkmenistan**” gazetesinde yayımlandı. Türkiye Türkçesine aktarımı tarafımızca yapılmıştır.

Madde 5- Türkmenistan, meşru müdafaa hakkının kullanılması haricinde savaş veya askerî çatışmalar başlatamaz. Savaşa veya askerî çatışmaya sebep olabilecek herhangi bir siyasî, diplomatik veya diğer icraatlarda bulunmamayı taahhüt eder.

Kendisine karşı askerî tecavüz durumunda Türkmenistan, başka devletlere veya Birleşmiş Milletler Örgütüne yardım için başvurma hakkına sahiptir.

Madde 6- Türkmenistan, nükleer, kimyasal, biyolojik silahlarını ve kitle imha silahlarının diğer türlerini bulunduramaz, üretmez ve yayamaz. Diğer devletlerin askerî üslerini kendi topraklarında bulunduramaz.

Madde 7- Türkmenistan, uluslararası iktisadî işbirliğini, eşitlik, karşılıklı çıkar ve katılan tarafların çıkarlarını gözetme esasına ve bu işbirliğini ülkeler ve bölgelerarası güveni güçlendirmede, barış ve istikrarın sağlanmasında önemli bir vasıta olarak görme esasına göre geliştirmeyi amaçlar.

Madde 8- Türkmenistan, malî ve iktisadî açılmayı temin eder, tüm devletler ve uluslararası iktisadî ve malî kurumlar ile işbirliği yapar, iktisadî problemlerin çözülmesinde dünya toplumunun gayretlerine destek olur.

Türkmenistan, siyasî amaçlarla devletlerin diğer devletler üzerinde zor kullanmalarını haksız eylem olarak kabul eder ve ilân ettikleri iktisadî ablukalara katılmaz.

Madde 9- Türkmenistan'da toplum ve Devletin en kıymetli hazinesi insandır. Türkmenistan, dünya toplumunun kabul ettiği ve uluslararası hukuk kurallarında yer alan, insanın ve vatandaşın temel demokratik hak ve özgürlüklerini kabul eder ve onlara saygı gösterir. Bunların etkin şekilde hayata geçirilmesi için gerekli siyasî, ekonomik, hukukî ve diğer şartları güvence altına alır.

Türkmenistan'da tüm millet ve halkların eşitliği, din ve inanç özgürlüğü temin edilir.

Madde 10- Türkmenistan'ın diğer devletlerle ilişkileri, onların kültürlerine, örf ve âdetlerine saygı gösterme ilkelerine dayanır. Türkmenistan, sosyal ilişkileri, milletlerin birbirine yakınlaşmasında, milletler arasında

karşılıklı anlayışın derinleşmesinde, dostluk ve işbirliğinin gelişmesinde önemli bir vasıta olarak görür. Türkmenistan, milletler ve halklar arası manevi değerlerin mübadelesi, kültürlerin karşılıklı benimsenmesi ve zenginleşmesini destekler.

Madde 11- Türkmenistan, mülteciler, yer değiştirmiş kişiler ve tehcir edilenlerin haklarını koruyan temel uluslararası hukuk belgelerine katılır ve savaş, çatışma, doğal afet, felâket, salgın ve bunların sonuçlarından zarar gören ülkelere yardım eder ve onlara yardımda bulunan devletleri ve dünya toplumunun çabalarını destekler. Türkmenistan, aktif bir şekilde küresel ve bölgesel insanî kurumlar ile işbirliğinde bulunur.

Madde 12- Türkmenistan, iç ve dış siyasetinde riayet ettiği daimî tarafsızlık statüsüne ve bu statüsünden kaynaklanan yükümlülüklerine tam ve kesin olarak uymayı garanti eder.

Kaynakça

- Akipek**, Serap; “İkinci Dünya Savaşı’nda İzlediği Mülteci, Ticaret ve Maliye Politikaları Bakımından İsviçre’nin Tarafsızlığı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 50, Sayı 1, 2001.
- Alsan**, Zeki Mesud; **Yeni Devletler Hukuku, 1. Cilt, (Prensipler-Şahıslar)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1955.
- Alsan**, Zeki Mesud; **Yeni Devletler Hukuku, 2. Cilt, (Milletlerarası Camiinin Düzenlenmesi)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1951.
- Armaoğlu**, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt I: 1914-1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 10. Baskı, Ankara 1994.
- Arsava**, A. Füsun; “İsviçre’nin Tarafsızlık Statüsü Işığında AB Üyelğine Bakış”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XI, Sayı 1-2, 2007.
- Asamoah**, Obed; “The Legal Effect of Resolutions of the General Assembly”, **Columbia Journal of Transnational Law**, Vol. 3 (1965).
- Asselin**, Pierre; “Choosing Peace: Hanoi and the Geneva Agreement on Vietnam, 1954-1955”, **Journal of Cold War Studies**, Vol. 9, No. 2, 2007.
- Bilsel**, Cemil; **Devletler Hukuku, 3. Kitap, Devletler Arasında Andlaşmalar**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1936.
- Bindschedler**, Rudolf L.; “Neutrality, Concept and General Rules”, **Encyclopedia of Public International Law, Cilt 4, Use of Force, War and Neutrality, Peace Treaties (N-Z)**, Editör: R. Bernhardt, Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1982.
- Bindschedler**, Rudolf L.; “Permanent Neutrality of States”, **Encyclopedia of Public International Law, Cilt 4, Use of Force, War and Neutrality, Peace Treaties (N-Z)**, Editör: R. Bernhardt, Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1982.

- Berdimuhamedov**, Gurbangulı; **Garaşsız, Hemişelik Bitarap Türkmenistanın Harbi Doktrinası**, Türkmen Döwlet Neşiryat Gullugy, Aşkabat 2009.
- Boczek**, Boleslaw A.; **International Law, A Dictionary**, Lanham, Scarecrow Press, 2005.
- Bozkurt**, Enver-**Kütükçü**, Akif-Poyraz, Yasin; **Devletler Hukuku**, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2012.
- Broms**, Bengt; “States”, **International Law: Achievements and Prospects**, Editör: Mohammed Bedjaoui, UNESCO-M. Nijhoff Publishers, Paris-Dordrecht 1991.
- Czyzak**, John J.-**Salans**, Carl F.; “The International Conference on the Settlement of the Laotian Question and the Geneva Agreements of 1962”, **AJIL**, Vol. 57, No. 2 (Apr., 1963).
- Çelik**, Edip F.; **Milletlerarası Hukuk, 1. Kitap**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1987.
- Çağırın**, Mehmet Emin; **Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri**, Platin Yayınları, Ankara 2005.
- Çağırın**, Mehmet Emin; **Uluslararası Örgütler**, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.
- Degan**, Vladimir Duro; **Sources of International Law**, M. Nijhoff Publishers, The Hague, 1997.
- Dinstein**, Yoram; **War, Aggression and Self-Defence**, 5. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
- Doğan**, İlyas; **Devletler Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.
- Espiell**, Hector Gros; “Costa Rica's Permanent Neutrality and the Inter-American System”, **Dalhousie Law Journal**, Vol. 11, 1987-1988.
- Eroğlu**, Hamza; **Devletler Umumi Hukuku El Kitabı**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara 1979.
- Erol**, Mehmet Seyfettin; “Türkmenistan Devletinin Dış Politikasının Temel Sacayağı: Daimi Tarafsızlık Statüsü”, **Avrasya Dosyası Türkmenistan Özel**, Yaz 2001, Cilt: 7, Sayı: 2.

- Fuehr**, Alexander; **The Neutrality of Belgium: A Study of the Belgian Case Under Its Aspects in Political History and International Law (1915)**, Funk & Wagnalls Company, New York 1915.
- Garacayev**, Cumanazar; “Bitaraplık Hakda Söz”, **Nesil**, 10.12.1996.
- Garacayev**, Cumanazar; “Bitaraplık Hakda Söz-Kökler, Netice, Tecrube”, **Nesil**, 14.12.1996.
- Genç**, Mehmet; “Uluslararası İlişkilerde Tarafsızlık”, **Uludağ Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt VI, Sayı 2, Kasım 1985.
- Gönlübol**, Mehmet; **Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, 4. Baskı, Atilla Kitabevi, Ankara 1993.
- Gudmundson**, Lowell W.; “Costa Rica: The Conflict Over Stabilization and Neutrality, 1983-84 (Dialogue #36)” (1984). **LACC Occasional Papers Series. Dialogues (1980-1994), Paper 31.**
<http://digitalcommons.fiu.edu/laccopsd/31>
- Havel**, Brian F.; “An International Law Institution in Crisis: Rethinking Permanent Neutrality”, **Ohio State Law Journal**, Vol. 61, 2000.
- Hayitov**, Murat; “Türkmenistan’ın Konstitusyon Gurluşunun Esasları”, (Editör: S. A. Niyazov), **Türkmenistan (Kiçi Ensiklopediya)**, Aşabat 1996.
- Horváth**, Marcell; “The controversial questions of permanent neutrality in the case of the Panama Canal”, **Miskolc Journal of International Law**, Vol 7. (2010), No. 1.
- Keller**, Lucy; “**UNTAC in Cambodia-from Occupation, Civil War and Genocide to Peace**”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Vol. 9, 2005.
- Kembayev**, Zhenis; **Legal Aspects of the Regional Integration Processes in the Post-Soviet Area**, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg 2009.
- Kepbanov**, Yolbars; “Bitarap Türkmenistan: Hukukları ve Borçları”, **Türkmen Dili Hem Edebiyatı**, Sayı 2, Mart-Nisan 1996.
- Kunz**, Josef L.; “Austria’s Permanent Neutrality”, **AJIL**, Vol. 50, No. 2 (Apr., 1956).

- Latypov, Ural; *Belorussian Neutrality as a Factor of National and European Security*, Minsk, 1996, <http://www.nato.int/acad/fellow/94-96/latypov/03.htm>**
- Loeffel, Urs, *Swiss Neutrality and Collective Security: The League of Nations and the United Nations*, Monterey 2010.**
- Lütem, İlhan; *Devletler Hukuku Dersleri, Birinci Kitap*, 2. Baskı, Ankara 1959.**
- Lynhiavu, Tou Chu Dou; *No Protection and No Peace: Canada and the International Commission for Supervision and Control in Laos, 1954-1975*, Carleton University, Ottawa 2003.**
- Macdonald, R. St. J.; “Nuclear Weapon-Free Zones and Principles of International Law”, *International Law and Its Sources: Liber Amicorum Maarten Bos*, Editör: Wybo P. Heere, Kluwer, Deventer 1989.**
- Marandici, Ion; “Moldova's Neutrality: What Is at Stake?”, 2007 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1262561**
- Meray, Seha L.; “Avusturya Andlaşması”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (AÜSBFD)*, Cilt 10, Sayı 3, 1955.**
- Meray, Seha L.; *Devletler Hukukuna Giriş, Birinci Cilt*, AÜSBF Yayınları, Ankara 1968.**
- Meyer, Berthold; “Austria between Felt Permanent Neutrality and Practised European Engagement”, *PRIF-Research Paper No. I/10-2007*, http://www.hsfk.de/downloads/Austria_10.pdf.**
- Neuhold, Hanspeter; “Permanent Neutrality in Contemporary International Relations: A Comparative Perspective“, *Irish Studies in International Affairs*, Vol. 1, No. 3, 1982.**
- “Neutral States”, *International Encyclopedia of the Social Sciences*, <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045301743.html>.**
- Oppenheim, L.; *International Law, Vol. I: Peace*, Londra 1905.**
- Oppenheim, L.; *International Law, Vol. II: War and Neutrality*, 2. Baskı, Londra 1912.**

- Pazarıcı**, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kitap**, 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.
- Pazarıcı**, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap**, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.
- Pazarıcı**, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap**, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.
- Pazarıcı**, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.
- Purtaş**, Fırat; **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, Platin Yayınları, Ankara 2005.
- Ratner**, Steven R.; “The Cambodia Settlement Agreements”, **AJIL**, Vol. 87, No. 1 (Jan., 1993)
- Ronzitti**, Natalino; “Demilitarization and Neutralization in the Mediterranean”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, , Cilt V, Sayı 2, Yıl 1985.
- Ronzitti**, Natalino; **The Law of the Sea and Mediterranean Security**, Washington DC, 2010.
- Rubin**, Alfred P.; “The International Legal Effects of Unilateral Declarations”, **The American Journal of International Law (AJIL)**, Vol. 71, No. 1 (Jan., 1977).
- Sar**, Cem; “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarının Hukukî Değeri”, **AÜSBFD**, Cilt: XXI, No. 4, (1966).
- Sherman**, Gordon E.; “The Permanent Neutrality Treaties”, **The Yale Law Journal**, Vol. 24, No. 3 (Jan., 1915).
- Sherman**, Gordon E.; “The Neutrality of Switzerland”, **AJIL**, Vol. 12, No. 2 (Apr., 1919).
- Shikmuradov**, Boris O.; “Positive Neutrality as the Basis of the Foreign Policy of Turkmenistan”, **Perception**, Vol. 2, No. 2, 1997.
- Subedi**, Surya P.; “Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community”, **The International and Comparative Law Quarterly**, Vol. 42, No. 2 (Apr., 1993).

Terzioğlu, Süleyman Sırrı; “Türkmenistan Anayasası”, **Prof. Dr. Selâhattin Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan**, İstanbul 1999.

Toluner, Sevin; **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977.

Türkmenistanın Konstitusiyası, Türkmenistan Neşriyat, Aşkabat 2000.

Türkmenistanın Prezidenti Türkmenbaşının Harbi Doktrinası, Türkmenistan Neşriyatı, Aşkabat 1994.

Tütüncü, Ayşe Nur; **İnsancıl Hukuka Giriş**, Beta Yayınları, İstanbul 2006

Verdross, Alfred; “Austria’s Permanent Neutrality and the United Nations Organization”, **AJIL**, Vol. 50, No. 1 (Jan., 1956).

Verosta, Stephan; “Neutralization”, **Encyclopedia of Public International Law, Cilt 4, Use of Force, War and Neutrality, Peace Treaties (N-Z)**, Editör: R. Bernhardt, Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1982.

Weiss, André; *The Violation by Germany of the Neutrality of Belgium and Luxemburg*, Paris 1915.

White Paper on Neutrality, Annex to the Report on Swiss Foreign Policy for the Nineties of 29 November 1993.

Zecha, Wolfgang; **Using Military Force in Relation to the Austrian Security Policy**, http://hhk.uni-nke.hu/downloads/tudomanyos_elet/hdi/2012/thesis.pdf

Zemanek, Karl; “Neutral Austria in the United Nations”, **International Organization**, Vol. 15, No. 3 (Yaz, 1961).

BM Genel Kurul Kararları

- **Admission of new Members to the United Nations**, A/RES/995 (X), 14 Aralık 1955.
- **Admission of the Republic of Moldova to Membership in the United Nations**, A/RES/46/223, 2 Mart 1992.
- **Admission of Turkmenistan to Membership in the United Nations**, A/RES/46/229, 2 Mart 1992.

- **Permanent Neutrality of Turkmenistan**, A/Res/50/80, 12 Aralık 1995.
- **Admission of the Swiss Confederation to Membership in the United Nations**, A/RES/57/1, 10 Eylül 2002.

Türkmenistan Resmî Yayınları

- **Türkmenistan Sovet Sotsialistik Respublikanın Yokarı Sovetinin Vedomostları**, No:15-16/1990; No:14/1991.
- **Türkmenistan Yokarı Sovetinin Maglumatları**, No:15/1991.
- **Türkmenistanın Meclisinin Maglumatları**, No:9-10/1993; No:4/1995; No:3/1996.

United Nations-Treaty Series (UNTS)

- UNTS, 1955, Vol. 217
- UNTS, 1974, Vol. 935
- UNTS, 1963, Vol. 456
- UNTS, 1981, Vol. 1237
- UNTS, 1981, Vol. 1256

İnternet Adresleri

<http://avalon.law.yale.edu>

<http://cis-legislation.com>

<http://www.icrc.org>

<http://justiceservices.gov.mt>

<http://merln.ndu.edu/whitepapers>

<http://www.country-data.com>

<http://www.isn.ethz.ch>

<http://www.nam.gov.za>

<http://www.nato.int>

<http://www.ris.bka.gv.at>

<http://www.turkmenistan.ru>

<http://unrcca.unmissions.org>